

**VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS
PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS FAKULTETAS
ETIKOS KATEDRA**

Nijolė Mincevičiūtė

**GAMTOSAUGINĖS PASKIRTIES RENGINIAI KAIP EKOLOGINIO
DORINIO UGDYMO FORMA**

Magistro darbas

**Darbo vadovas
doc. dr. Č. Kalenda**

TURINYS

ĮVADAS	3
1. EKOLOGINIS UGDYMAS IR GAMTOSAUGINĖS PASKIRTIES RENGINIAI ..	7
1.1. Ekologinis ugdymas: poreikis, tikslai, uždaviniai, raida, būdai ir formos	7
1.2. Ekologinio ugdymo ir dorinio ugdymo sąryšis	10
1.3. Ugdytinių amžiaus problema ekologiniame ugdyme	13
1.3.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinis ugdymas	13
1.3.2. Pradinio amžiaus vaikų ekologinis ugdymas.	15
1.3.3. Ekologinių nuostatų samprata	16
1.3.4. Jaunesniųjų ir viduriniųjų paauglių ekologinis ugdymas	17
1.4. Gamtosauginės paskirties renginiai kaip viena ekologinio ugdymo formų	18
1.5. Renginio samprata. Gamtosauginių renginių atsiradimas ir jų raida	21
1.6. Gamtosauginių renginių rūšys	23
1.7. Šviečiamasis ir auklėjamasis gamtosauginių renginių pobūdis	27
2. TYRIMO APŽVALGA IR METODIKA	30
2.1. Tiriamųjų charakteristika	30
2.2. Rezultatų aptarimas	32
2.2. IŠVADOS	50
2.3. LITERATŪRA	51
2.4. SANTRAUKA	54
2.6. Priedai	55

IVADAS

Nesaikingai naudojami gamtos ištekliai, vandens, oro ir dirvožemio tarša, kraštovaizdžio niokojimas bei kiti veiksmai metai iš metų blogina aplinkos kokybę. Ekologinės problemos įgijo visuotinį mastą. Tai verčia žmoniją ieškoti naujų, gamtai ir žmogui nepavojingų plėtros būdų, įgyvendinamų sutelktomis visų pasaulio valstybių pastangomis. Gamtos išsaugojimas tiesiogiai priklauso nuo aplinkosauginio visuomenės išprusimo. Valstybių vadovai rengia forumus, konferencijas aplinkosaugos temomis, svarsto aplinkosaugos problemas ir būdus joms spręsti (1972 m. Stokholme vykusį JT konferenciją, buvo priimta Tarptautinė aplinkosauginio švietimo programa, 1975 m. UNESCO ir UNEP tarptautinis ekspertų pasitarimas, 1992 metais Rio de Žaneire vykusios Jungtinių Tautų konferencija, skirta Žemės problemoms spręsti). 2000 metais kovo 23-24 d. Europos Taryba patvirtino Lisabonos strategiją, kuri nustatė Europos Sąjungos strateginius tikslus. Lisabonos strategiją sudaro: ekonominė politika, socialinė politika ir aplinkosauga. Jos uždaviniai: sumažinti klimato kaitos procesą, sumažinti transporto srautus, oro taršą, gerinti visuomenės sveikatos būklę, plečiantis ekonomikai tausoti gamtinius išteklius bei mažinti atliekų kaupimą.

Lietuva su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis įsipareigojo vykdyti Lisabonos strategiją, taip pat įgyvendinti visuomenės aplinkosauginio švietimo strategiją ir veiksmų programą. Šiame procese dalyvaujančios valstybės ir nevyriausybinė organizacijų susitarimas siekti bendrų tikslų, t.y. ugdyti aplinkosaugos vertybių nuostatas, teikiant informaciją apie aplinką, kartu su nevyriausybiniomis organizacijomis, mokymo, ugdymo, kultūros institucijomis įgyvendinti ekologinio švietimo projektus, siekiant paskatinti visuomenę ne tik daugiau domėtis aplinkos ir gamtos apsauga, bet ir pačiai dalyvauti projektuose, kurie ugdo ekologinę savimone, palankų aplinkai gyvenimo būdą. Organizuoti aplinkosaugos akcijas, siekiant įtraukti visuomenę į aplinkos apsaugos politikos formavimą bei sprendimų priėmimą.

Tyrimo objektas – gamtosauginės paskirties renginiai. Žinojimas dažnai nereiškia gebėjimo, bet gebėjimas paprastai būna neįmanomas be žinojimo. Per pastaruosius kelerius metus ekologiniam ugdymui skirta vis daugiau dėmesio visose švietimo įstaigose. Ne tik per pamokas mokiniai supažindinami su ekologija, bet ir

pagyvėjo popamokinė gamtosauginė bei gamtosauginė moksleivių veikla, įvairių ekologinių klubų steigimasis. Pagausėjo įvairių gamtosaugos renginių ne tik švietimo įstaigose, bet ir mėginama šviesti ir įtraukti į aktyvią veiklą plačiąją visuomenę. Ar gamtosauginės paskirties renginiai mokiniams suteikia daugiau noro domėtis ekologija, padeda ugdyti nevirtotojišką požiūrį į gamtą? Šie klausimai ypač domina etikos mokytojus.

Tyrimo tikslas – atskleisti gamtosauginės paskirties renginių pobūdį ir per tai išryškinti šių renginių kaip vienos iš mokinių ekologinio ir dorovinio auklėjimo formos reikšmę.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išsiaiškinti mokinių ekologinių – dorinių vertybių orientaciją, jų požiūrį;
- 2) išanalizuoti mokinių ekologinio išprusimo lygį bei jų nuostatas į gamtosauginės paskirties renginius;
- 3) atskleisti gamtosauginių renginių įtaką ekologinei kultūrai;
- 4) įvertinti mokinių dalyvavimą gamtosauginiuose renginiuose bei jų įtaką formuojant ir įtvirtinant dorovines vertybes.

Literatūros apžvalga. Dauguma autorių rašančių apie ekologinį ugdymą pabrėžia mokinių ekologinės pozicijos ugdymo būtinumą kaip šio ugdymo tikslą, kelia klausimą apie ekologinės krizės pobūdį, ištakas ir priežastis. G. Gurevičiūtės ir kt. autorių knygoje mokytojams „Nojaus laivas“ aptariamos kai kurios metodinės ekologinio ugdymo problemos [11]. Č. Kalenda savo darbe „Ekologinės etikos paskirtis“ [18] atskleidė ekologinės kultūros esmę, nurodęs, kad ši kultūra „pažymi žmogaus santykio su gamta lygį bei kokybę“. Svarbiausia, siekiant ekologinės kultūros, yra dorovė. Apie ekologinį ugdymą vertingų minčių savo darbuose pateikė V. Aramavičiūtė [2], E. Šapokienė, R. Makarskaitė, V. Lamanuskas, V. Šlapkauskas [43].

Šio **darbo hipotezę** norėčiau iškelti tokią: gamtosauginės paskirties renginiai yra viena iš formų ugdant šiuolaikinę asmenybę, suprantančią ir gebančią spręsti gamtinės aplinkos, tinkamos gyventi, išsaugojimo problemą. Šios temos aktualumas ryškus tiek Lietuvoje, tiek ir visame pasaulyje. Manychiau, kad gamtosauginės paskirties renginiai (akcijos, pranešimai, diskusijos, ekskursijos ir kt.) gali žmones paskatinti ne tik domėtis aplinka, bet ir įsitraukti ir aktyviai dalyvauti ją saugojant.

Tyrimo bazė, vieta ir laikas. Tyrimas atliktas Vilniaus miesto dvejose mokyklose: Vilniaus Fabijoniškių vidurinėje mokykloje (gamtosauginėje) ir Vilniaus Žemynos pagrindinėje mokykloje. Atlikdama šį tyrimą, vykdžiau apklausą pateikdama mokiniams anketą. Iš viso buvo pateikta 190 anketų, į kurias atsakė 5 – 8 klasių mokiniai. Tyrimai šiose mokyklose buvo atlikti 2005 sausio - vasario mėnesiais. Juos apibendrinau taikant analizės ir apibendrinimo metodus, taip pat naudojavau matematinį statistinį metodą.

PADĖKA

Nuoširdžiai noriu padėkoti Vilniaus pedagoginio universiteto Pedagogikos ir psichologijos fakulteto Etikos katedros dėstytojui ir magistrinio darbo vadovui doc. dr. Česlovui Kalendai už suteiktas žinias ir pagalbą rašant magistrinį darbą.

1. EKOLOGINIS UGDYMAS IR GAMTOSAUGINĖS PASKIRTIES RENGINIAI

1.1. Ekologinis ugdymas: poreikis, tikslai, uždaviniai, raida, būdai ir formos

Poreikis. Ekologinės problemos, aplinkosaugos klausimai yra vieni iš aktualiausių dabarties pasaulyje. oro, vandens ir dirvos tarša, klimato kaita, biorūšių nykimas, ozono sluoksnio ardymas ir kiti negatyvūs procesai negali nekelti nerimo dėl gyvybės likimo planetoje ir žmonijos ateities. Blogėjanti ekologinė pasaulio būklė reikalauja imtis visų įmanomų priemonių siekiant sustabdyti civilizacijos slinkimą link ekologinės katastrofos. Paskutiniaisiais dešimtmečiais pasaulyje sukurta nemaža gamtosauga besirūpinančių organizacijų, surengta valstybių atstovų pasitarimų bei konferencijų, priimta ir ratifikuota svarbių konvencijų, įpareigojančių saugoti bioįvairovę, natūralius išteklius, tinkamą gyventi aplinką. Deja, ekologinė būklė pasaulyje negerėja, aplinkai palankios gamybos technologijos diegiamos lėtai.

Gamtos išsaugojimas, tiesiogiai priklauso nuo aplinkosauginio visuomenės išprusimo. 1992 m. Rio de Žaneire vykusios Jungtinių Tautų konferencijos, skirtos Žemės problemoms, dalyviai svarstė, kaip pakeisti žmonijos gyvenimo būdą 21-ajame amžiuje, kad išsaugotume Žemę ateities kartoms. Buvo priimtas svarbus dokumentas „Darbotvarkė 21-ajam amžiui“. Tai yra subalansuotos plėtros tarptautinė strategija. Ši plėtra suprantama kaip perėjimas prie mažiau teršiančios ekonomikos, švaresnių technologijų ir visuotinio ekologinio ugdymo, kuris vyksta visą žmogaus gyvenimą. Šio dokumento 36 skyriuje atsispindi svarbios aplinkosauginio švietimo nuostatos, kurias įsipareigojo vykdyti daugelis valstybių atstovai:

„36.3 ...Švietimas lemia subalansuotąją plėtrą ir žmonių gebėjimų spręsti aplinkosaugos ir plėtros problemas tobulinimą. Bendrasis ugdymas yra mokymo apie aplinką ir plėtrą pamatas. Antra vertus, pastarasis turėtų tapti esmine švietimo dalimi. Tiek formalusis, tiek neformalusis švietimas yra būtini keičiant žmonių pažiūras, siekiant įgyti gebėjimą įvertinti ir įprasminti subalansuotosios plėtros reikmes. Švietimas lemia aplinkosauginę kultūrą bei etiką, vertybes bei pažiūras, įgūdžius ir elgesį, netrikdančius subalansuotosios plėtros ir būtinus efektyviam visuomenės dalyvavimui priimant

sprendimus. Kad mokymas apie aplinką ir plėtrą būtų efektyvus, jis turi aprėpti fizinės, biologinės, socialinės, ekonominės aplinkos dinamiką ir žmogaus tobulėjimą (taip pat ir dvasinį), būti integruotas į visus mokymo dalykus, naudojant formalius ir neformalius metodus bei efektyvius bendravimo būdus“ [26].

Lietuvos valstybinė aplinkos apsaugos strategija remiasi šio dokumento svarbiausiomis nuostatomis. Dauguma pasaulio edukologų pripažįsta, kad greta demokratinio ir pilietinio švietimo ekologinis ugdymas yra svarbiausias veiksnys, nulemsiąs žmonijos ateitį: koks dabar ekologinis ugdymas, tokia po kelių dešimčių metų bus pasaulio visuomenė, jos vertybės ir gyvenimo būdas, toks bus pasaulis, kuriame gyvensime.

Tikslai. Aplinkosauginis švietimas yra nenutrūkstamas ir sistemingas procesas, atitinkantis laiko reikalavimus ir kompleksiskai plėtojamas per visą žmogaus gyvenimą. Šiame procese vienaip ar kitaip visi žmonės turi dalyvauti (vieni mokytis, kiti mokyti). Aplinkosauginis švietimas, ekologinis ugdymas pirmiausia prasideda šeimoje, o vėliau sistemingai vystomas visose švietimo įstaigose. Nuo mažens reikia formuoti palankaus aplinkai elgesio nuostatas, gamtojautą bei elementarius aplinkotyros įgūdžius. Lietuvos švietimo bendrojo lavinimo bendrosiose programose išskeltas pagrindinis ekologinio ugdymo tikslas – formuoti ekologinę sąmonę, pasaulėjautą, išugdyti atsakomybę už aplinkos likimą ir nuostatai veikti aplinkosaugos labui, sąlyčio su gamta ir socialine aplinka pagrindu. Kitaip sakant, ekologinio ugdymo tikslas – puoselėti ekologinę moksleivių kultūrą. Svarbu formuoti palankų aplinkai gyvenimo būdą ir aplinkosaugos vertybių nuostatas demokratinėje, moksleivių iniciatyvą skatinančioje mokyklos aplinkoje. Puoselėti ekologinę moksleivių kultūrą siekiama integraciniu būdu, per visų dalykų pamokas bei popamokinę veiklą.

Uždaviniai. Kad šį tikslą pasiektume reikia įgyvendinti šiuos uždavinius, kuriuos numato Lietuvos švietimo bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos:

- 1) emocinio ir vertybinio santykio su gamta ugdymą;
- 2) ekologinių elgesio motyvų ir stereotipų formavimą praktinėje veikloje;
- 3) ekologijos žinių sistemos perėjimą;
- 4) ekologinio mąstymo ugdymą mokymo procese ir praktinėje veikloje [6, p.500].

Raida. Ekologinio ugdymo istorija dar labai trumpa. Turimas galvoje šiuolaikinis ekologinis ugdymas kaip atskira ugdymo sritis. Būtent tokia ugdymo sritis buvo iškelta prieš 35 metus, kai Europoje 1970 m. pirmą kartą buvo paskelbti gamtos apsaugos metais. 1972 m. Stokholme įvyko Jungtinių Tautų Organizacijos I-oji konferencija aplinkos apsaugos klausimais. Nuo tada gamtos apsauga tapo politiniu uždaviniu. Be to, šioje konferencijoje kaip tik buvo rekomenduota tarptautinė ekologinio ugdymo programa. Ją vykdant buvo organizuoti tam tikri ekologinio ugdymo centrai, imti rašyti šios srities vadovėliai. Tačiau ekologinis švietimas buvo vykdomas daugiausia klasėse. Gamta liko už mokyklos sienų. Be to, šis ugdymas buvo vykdomas per gamtos mokslų pamokas, nebuvo koordinavimo, gamtos kaip vientisos realybės suvokimo. Vėliau ėmė rasti kompleksinis požiūris į šią ugdymo sritį, gausėjo įvairių priemonių, įprastu mokymo metodu tapo žaidimas. Ekologiniame ugdyme imta orientotis į išgyvenimus bei veiksmus, į mokinių santykį su gamta, į pamokinės ir nepamokinės veiklos derinimą, o ne vien į žinių perteikimą. Paskutiniaisiai XX amžiaus dešimtmečiais ekologinis ugdymas vėl pakilo į naują pakopą. Tai įvyko ryšium su giliaisia ekologijos (deep ecology) atsiradimu. Žmogus pradeda žvelgti į gamtą kaip draugą, subjektą, o save suvokia kaip vieną gyvosios gamtos audinio giją. Čia svarbus yra žmogaus darbas su savimi, savęs keitimas per empatiją, įsijautimą į gamtą ir dialogą su ja.

Būdai. Mokykla atskleidžia įvairiapusių ir gamtinės aplinkos ryšius, padeda mokiniams įsisąmoninti, kad nuolatiniai žmonių sprendimai turi įtakos ne tik jiems patiems, bet ir kitiems žmonėms bei aplinkai. Mokiniams padedama suprasti, kad su mokslu ir technologija susiję sprendimai turi būti grindžiami išmintinga išvalga ir doriniais principais. To siekiama ekologinio ugdymo būdais:

- 1) supažindinti mokinius su gyvąja gamta;
- 2) diegti suvokimą, kad gyvoji gamta yra vientisas organizmas, kad ji pilna didingumo ir harmonijos;
- 3) diegti įsisąmonijimą, kad gyvi organizmai irgi kenčia, skatinti ugdytinį užsiimti globėjiška veikla;
- 4) formuoti supratimą, kad mes visi esame priklausomi nuo gamtos, kad saugodami gamtos turta, saugome save;

- 5) neprievartiniu būdu įtraukti ugdytinius į aplinkos tvarkymo, saugojimo, tyrimo darbus;
- 6) suteikti galimybę pastebėti gamtos grožį ir mėgautis juo;
- 7) įtraukti ugdytinius į vertybinio pobūdžio diskusijas, kurių metu būtų skatinama peržiūrėti savo nuostatas.

Formos. Naudojamos įvairios ekologinio ugdymo formos, kurios puoselėtų mokinių ekologinę kultūrą: integruotas mokymas, aplinkosauginė ir gamtosauginė veikla (talkos, akcijos, stebėjimai, projektai); popamokinės veiklos ekologizavimas (šventės, konkursai, viktorinos, popietės, pažintinės dienos, būrelių veikla); bendradarbiavimas su kitomis švietimo įstaigomis (bendri renginiai, ekožygiai, projektai); bendras darbas su mokinių šeimomis ir visuomene.

1.2. Ekologinio ugdymo ir dorinio ugdymo sąryšis

Lietuvos švietimo koncepcijoje pabrėžiama, kad mokykla turi padėti atskleisti ir įsisavinti bendražmogiškąsias vertybes, kurios yra asmenybės ugdymo pagrindas. Ekologinio ugdymo plotmėje išskyla uždavinys formuoti vaiko dorovinę santykį su gamta, puoselėti ekologinę kultūrą, atskleisti aplinkos grožį, žadinti estetinius bei moralinius išgyvenimus. Suformuotas teigiamas vertybinis santykis su pasauliu (gamta) yra labai svarbus tolesniam ekologinės kultūros ugdymui [6].

Šiandieninė mokslinės ir techninės revoliucijos suformuota situacija iškilo kaip ekologinė krizė. Norint ją įveikti reikia gelbėti patį žmogų. Ta krizė yra ir paties žmogaus, jo mąstymo, kultūros ir dorovės krizė. Turint galvoje ekologinių problemų mastą ir pobūdį, turėtų formuotis tokia ekologinė sąmonė, kuri suvoktų dabartinę ekologijos situaciją kultūros ir gamtos sąveikos kontekste, kad etinis, estetinis, psichologinis, juridinis žmogaus santykis su gamta taptų kultūringumo kriterijumi. Bendras reikalavimas žmogaus elgesiui ir gamtai – ekologinis imperatyvas. Jis iškelia aiškias dorovines nuostatas žmogaus atžvilgiu, įspėdamas, jog žmogaus sąveikos su gamta ribos nevalia peržengti. Ekologinis ugdymas skirtas pažinti ne tik gamtą, bet ir žmogui patį save, atskleisti žmogaus ir gamtos ryšius, ugdyti žmogaus vertybines nuostatas, gebėti bendrauti, spręsti gyvenimo problemas ir daug ką atrasti.

Gamtosauga negali būti efektyvi be emocijų ir dorovės. Dorumas yra ne tik asmenybės vertingumo pagrindas, bet ir ekologinės krizės įveikimo prielaida, veiksnys ir šaltinis: juk doras žmogus stengiasi nepasiduoti žalingam subkultūros poveikiui ir pats sieks kitus nuo to atitraukti. „Tikrai dorovingas žmogus yra tik tada, kai jis paklūsta vidinei paskatai padėti kiekvienai gyvasčiai, kuriai jis padaryti gali ir vengia gyvą padarą kaip nors nuskriausti“ [11].

Ekologinis ugdymas yra ne tik vertybių ugdymas, svarbiau – pasiryžimas veikti ir patys veiksmai. Apie ekologinę kultūrą galima spręsti iš žmogaus santykių su gamta. Galima išskirti tokius ekologinės kultūros komponentus: ekologinių žinių sistemą, ekologinį mąstymą, įsitikinimus, vertybes, aktyvumą, elgesį gamtoje. Įgytos žinios nekeičia ugdytinio elgesio, kad jis pasikeistų, turi pakisti vertybinės nuostatos, tai yra asmens požiūris į tai, kas vertinga, o kas - ne, kas yra gėris, o kas – blogis; kas yra teisingumas, o kas – neteisingumas. Tai vertybės, o mokslinės žinios susijusios su objektyvia tiesa, kurią gali įrodyti taip, kad daugelis patikėtų.

Egzistuoja visų pripažintos moralinės normos. Dešimt Dievo įsakymų ir ekologines vertybių nuostatas, deja, pripažįsta nedaug žmonių. Vertybinės nuostatos mums svarbios todėl, kad jos iš egoizmo padaro pasiaukojantį, iš gobšaus – dosnų, iš žiauraus – kupiną užuojautos silpnesniems. Vidinės mūsų nuostatos verčia mus įsitraukti į aplinkosauginę veiklą. Moralinės normos yra mūsų pačių sukurtos. Vertybinės nuostatos yra vidinės mūsų elgsenos valdovės. Ugdyti vertybines nuostatas nėra lengva, galima teigti, kad tai ugdytojui yra sunkiausia. Moralė yra pati konservatyviausia vidinės kultūros dalis, ji keičiasi lėtai. Ekologinės nuostatos, be švietimo įstaigų, dar formuoja šeima, draugai, aplinka, visuomenės informavimo priemonės, Bažnyčia ir kiti aplinkos komponentai. Ugdymo tikslas – padėti pačiam atrasti vertybes. Tai skirta Aš plėtotei. Jei mūsų Aš apima ne tik mus pačius, bet ir artimus žmones, mūsų globotinius, mišką, mums skauda, mes kenčiam, kai kažkas skriaudžia aplinkinius ar globotinius. Taigi ekologinis ugdymas turi plėsti ugdytinio Aš, įtraukiant jį į bendruomenę ir gamtą [15].

Galimi tokie doroviniai uždaviniai asmenybei ekologizuoti:

- 1) žadinti bei skatinti moksleivių teigiamą motyvaciją kurti savyje intelektualiąją ekologinę savimonę ir bioetiką;

2) per meilės gamtai ir žmogui praktinę pajautą ugdyti laisvą, smalsią, kūrybingą, pareigingą ir perspektyvią asmenybę, gebančią pozityviai spręsti gamtos ir žmogaus ekologines problemas;

3) per meilės gyvajai aplinkai pajautą žadinti ugdytinių tautinę savimonę: meilę ir pagarbą tėvams, gimtinei. Egzistuoja glaudi sąsaja tarp ekologinio ugdymo ir dorinio aspektų: estetinio auklėjimo, apimančio gamtą kaip grožio šaltinį, patriotinio auklėjimo, žadinančio meilę savo gimtajam kraštui, jo žemei.

Mokslo žinių ir dorovės vertybių sintezė, sudaranti ekologinės dorovės ir ekologiško elgesio esmę, yra pati efektyviausia kultūros vientisumo stiprinimo forma. Kad žmonių bendrijos gyventų harmoningai su gamta, kuri lemia jų išlikimą ir gerovę, žmonėms ir visai gamtai reikalinga nauja etika. Ekologinio ugdymo uždavinys – naujosios etikos įtvirtinimas ir stiprinimas. Ekologinės etikos plėtojimas ir jos dėstymas, be abejonės, gali reikšmingai prisidėti prie kultūros proceso pažangos. Visa tai pradėti reikia nuo laisvos asmenybės sampratos ugdymo, nuo pagarbos, atsakomybės sau ir kitiems skiepijimo. Atsakingas žmogus – tai pirmiausia žmogus, kurio dorovinės nuostatos paremtos kategoriniu imperatyvu. Tai norint pasiekti, reikia keisti žmogaus mąstymo būdą, formuoti ekologinę sąmonę, ekologinę sąžinę [18]. Tačiau Lietuvos mokyklos dar neturi ekologinės etikos vadovėlio, nors aplinkos apsaugos idėjos atsispindi kai kuriose verstiniuose vadovėliuose. V. Vaicekauskienės dorinio ugdymo vadovėlyje 5 – 7 klasėms „Esu žmonių vaikas“ [45] keliami gamtosauginiai klausimai. Verstiniam etikos vadovėlyje „Etika“ 5 – 6 klasėms [12] visas skyrius skirtas ekologinei etikai „Atsakingi už mūsų pasaulį“. 7-8 klasėms skirtame vadovėlyje „Dėmesys kitiems“ ekologinei etikai skirtas skyrius „Žmogus ir gamta“ [13].

Prieš keletą metų Vilniaus merijos organizuota akcija „Dviratis išrastas. Važiuk oranžiniu“ yra tarsi lakmuso popierėlis, akivaizdžiai parodęs be galo žemą mūsų piliečių, ypač jaunimo, paauglių, dorovinės sąmonės lygį. Lietuva įstojo į Europos Sąjungą, kurioje galioja aukšti gamtosaugos standartai. Mūsų visuomenei iškyla didžiuliai uždaviniai ekologiškai šviečiant piliečius, ugdant jų sąmoningumą, stiprinant pareigos ir atsakomybės jausmą, diegiant naujus tvaraus, ekologiško kasdienio elgesio įpročius, kad šalyje būtų nuosekliai įgyvendinama.

1.3. Ugdytinių amžiaus problema ugdyme

Jaunosios kartos ugdymas šiandien turi būti orientuotas parengti mokinius gyventi visuomenėje ir spręsti joje egzistuojančias problemas. Žmogaus prigimtis, jo egzistavimo sąlygos verčia aktyviai domėtis ir ta terpe, kurioje žmogus gyvena. Būtent čia įgyjamos žinios, įgūdžiai, pinasi daugialypiai santykiai, formuojasi asmenybė.

1.3.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinis ugdymas

Ugdytinių ekologinis supratimas skirtingais amžiaus tarpsniais yra nevienodas. Mokslininkų tyrimai rodo, kad ekologinės kultūros reikia mokyti vaiką labai anksti, nuo mažų dienų, pradedant šeimoje ir vėliau siekiant šio tikslo ikimokyklinio ugdymo įstaigoje bei bendrojo lavinimo mokykloje. Sėkmės įmanoma tikėtis, jeigu vaiką ugdys geru pavyzdžiu ir sugebės ekologinio ugdymo turinį integruoti į visus mokomuosius dalykus. Ikimokyklinio amžiaus ekologinio ugdymo turinys numatytas vaikų darželių programose: „Vėrinėlis“, „Ikimokyklinio ugdymo gairės“, „Etinio ugdymo programa“ bei programas papildančiose mokomosiose priemonėse (knygos pedagogams ir tėvams, pratybų sąsiuviniai vaikams). Ekologinio ugdymo svarbiausias keliamas tikslas ikimokykliniame amžiuje – emocijų žadinimas, dvasingumo, humaniškumo, etikos gamtoje ugdymas, paprastų gamtosaugos darbų įgūdžių formavimas. „Vėrinėlio“ knygoje auklėtojoms [33] autoriai akcentuoja, jog svarbu sudaryti palankias sąlygas vaiko ir gamtos sąveikai. Tai padės skatinti vaikų pažintinį aktyvumą, glaudesnę vaiko ir jį supančios aplinkos dvasinį ryšį, drauge bus formuojamas estetinis vaiko santykis su tikrove, ugdomi ekologinio dorovingumo pradmenys.

Ikimokyklinio amžiaus vaikai yra nepaprastai imlūs, žingeidūs aplinkos, daiktų pažinimo požiūriu. Bet ne viską vaikas, savarankiškai bendraudamas su gamta supranta teisingai, ne visada formuojasi teigiami vaiko santykiai su augalais, gyvūnais ir negyvąja gamta. Todėl vaiko ir gamtos sąveika būtina organizuoti tikslingai, nuosekliai jai vadovaujant siekiant jų tarpusavio darnos [37]. Glaudus vaikų bendravimas su gamta, teisingos žinios apie augalus, gyvūnus, įvairius gamtos reiškinius lavina vaiko pastabumą, mąstymą, smalsumą. Gamtos daiktų formos, spalvos, garsai ugdo estetinį skonį, dvasinius

vaiko jausmus. Ekologinis ugdymas ikimokyklinėse įstaigose pirmiausia veikiamas per aplinkos pažinimą, kuris turi būti pagrįstas jutiminiu, emocionaliai priimtu pažinimu, pagarbos viskam, kas gyva, ugdymu, mokymu matyti gamtoje grožį, saugoti jį, mylėti gamtą. Visa tai ugdoma kasdien per žaidimus, meninę veiklą, darbą, ekskursijas ir pasivaikščiojimus, parodėlių ir švenčių organizavimą, įvairius renginius.

Vienas iš pagrindinių ir svarbiausių šio amžiaus vaikų ugdymo metodų yra žaidimas. Jis svarbus ne tik tuo, kad skatina bendravimą, bendradarbiavimą, taip pat skatina gamtosaugos darbų įgūdžių formavimą. Norėčiau paminėti bent keletą ekožaidimų. Ekožaidimo „kaip elgtis miške“ priemonės yra paveikslėliai, kuriuose pavaizduoti geri ir blogi vaikų poelgiai gamtoje. Šio žaidimo tikslas – mokyti vaikus skirti gerą elgesį nuo blogo. Dar vieno ekožaidimo „padarykime puokštę“ metu vystoma orientacija, plečiamos žinios apie gėles, su vaikais išsiaiškinama, kad nereikia skinti gėlių be reikalo, geriau jomis grožėtis gamtoje. Taip formuojamos teisingos nuostatos gamtos atžvilgiu (kad negalima kenkti augalams, jų laužyti ir draskyti, reikia stengtis globoti sužalotus augalus). Todėl ir šių ekožaidimų priemonės yra paveikslėliai. Kitų ekožaidimų priemonės gali būti ne tik paveikslėliai, bet juos supanti aplinka. Kaip teigia E. Šapokienė [39], ekožaidimas „aklasis kirminas“ paplitęs visoje Vokietijoje, kai vaikai gamtoje užrištomis akimis turi atpažinti objektus lietimui, uostymu.

Labai svarbus ir ekonominis vaikų auklėjimas kaip ekologinio švietimo prielaida: taupiai naudoti medžiagas darbeliams, pagarbiai elgtis su žaislais.

Miesto darželių teritorijos nėra geriausios vietos kurti palankią ekologinio ugdymo terpę dėl kelių priežasčių: teritoriją dažniausiai niokoja aplinkiniai, nepakanka lėšų sumanymams įgyvendinti. Todėl gėlių auginimas yra prieinamiausia veikla vaikų darželyje, kur sudaro galimybę stebėti kambarinių augalų augimą, ugdyti praktinius įgūdžius prižiūrint juos. Visa ši veikla ugdo tiek emocinius jausmus (grožio pajautimą), tiek jautrumo, dėmesingumo bei pareigos ir atsakomybės jausmus. Siekiama, kad vaikai turėtų galimybę dalyvauti įvairioje veikloje už įstaigos ribų. Jie skatinami pamatyti krašto, regiono ypatumus, ugdytis nuostatą neteršti gamtos, visada ją puoselėti ir saugoti. Dažnai vaikams organizuojamos įvairios ekskursijos, išvykos, žygiai ir pasivaikščiojimai gamtoje, kurių metu ne tik ugdomas gamtos pažinimas, jos grožio pajautimas ir saugojimas, tačiau kartu formuojamos tinkamo elgesio gamtoje taisyklės. Įvairių

parodėlių gamtosaugos tematika bei įvairių švenčių organizavimas skatina ikimokyklinio amžiaus vaikus ne tik pažinti, bet ir tobulinti savo žinias ir įgūdžius gamtosaugos srityje. Šeimos dalyvavimas įgyvendinant ekologinį ugdymą yra labai svarbus. Daugelis miesto šeimų linkusios laisvalaikį leisti ne gamtoje, o namuose. Dažna šeima ją supančią aplinką ir gamtą vertina kaip daiktus, neskiria dėmesio ekologiškai kultūrai. Ikimokyklinio amžiaus tarpsnyje vaikui svarbi ta aplinka, kurioje jis auga, t.y. šeima, jos vertybės, jos prioritetai. Tėvai vaikui yra pavyzdys, pagal kurį jis elgiasi. Tad labai svarbu tiek vaikui, tiek ugdytojams, tad tėvai taip pat dalyvautų ekologinio ugdymo procese. Dauguma šeimų nebus iniciatyvios, jei pedagogai netaikys patrauklių bendradarbiavimo būdų: ekologinės viktorinos šeimoms, talkos, organizuojamos grupei, teritorijai tvarkyti, pažintinės ekskursijos, išvykos. Visa tai siekiama, kad vaikai gebėtų padedant tėvams, o vėliau ir savarankiškai rūpintis gyvūnais ir augalais, jausti atsakomybę už juos.

1.3.2. Pradinio amžiaus vaikų ekologinis ugdymas

Ekologinis ugdymas yra nuoseklus ir ilgas procesas. Svarbu pradinėse klasėse išsiaiškinti ir gerai žinoti ikimokyklinėse įstaigose organizuojamo ekologinio ugdymo specifiką ir turinį, kurį būtina tęsti, užtikrinant jo plėtojimą, mokinio įjungimą į sudėtingesnių ekologinių klausimų analizę bei problemų sprendimą [32]. Pradinėse klasėse mokytojas suteikia mokinui žinių ir ugdo jį būti atsakingu už aplinkos išsaugojimą, skiepija pagarbą visoms gyvoms būtybėms. Psichologai teigia, kad jaunesniojo amžiaus vaikai yra jautrūs gėriui ir grožiui, pradeda analizuoti aplinką, gamtos reiškinius ir juos suprasti, mokosi vertinti, atsiranda noras aktyviai veikti. Nuolat sąveikaujant su gamta, ją saugant ir globojant, ugdoma vaikų valia, aktyvumas, atsakomybė už gamtą bei pagarbą jai. Svarbu šiame vaiko amžiuje tvirtai suformuoti ekologines vertybes, kurios vėliau atskleistų vaiko sąveiką su gamta. Gamtos pažinimo ir gamtosaugos požiūriais labai svarbu kad ugdymo procese dalyvautų kuo jaunesni moksleiviai, su kuriais dirbant yra užtikrinamas etapiškumas, kaip yra sakęs Lao Dzė: „Imdamasis ko nors sunkaus, pirma pradėk nuo lengvo. Ketindamas nuveikti ką nors didelio, pradėk nuo mažo.“

1.3.3. Ekologinių nuostatų samprata

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne [7, p.445] žodis „nuostata“ apibrėžiamas kaip susidares nusistatymas vienodomis aplinkybėmis vertinti arba elgtis vienodai ar panašiai. T. N. Postlethwaite skiria keturias ekologines nuostatas:

1) kognityvinė (pažinimo, mokslinė) – gamta suvokiama kaip tyrimo, studijavimo objektas, todėl išsakoma būtinybė išsaugoti jos įvairovę, sistemas bei rūšis kaip tyrimo bei pažinimo objektus užtikrinant jiems palankią gyvenamąją aplinką;

2) pragmatinė (ekonominė) – gamta suvokiama kaip gamtonaudos objektas; tenkindamas savo poreikius, žmogus naudoja gamtos gėrybes, tačiau nevalia pamiršti, kad gamtos išteklius reikia taupyti;

3) estetinė – gamta suvokiama kaip grožio objektas; gamtos grožis teigiamai veikia žmogaus psichines – emocines būsenas, stimuliuoja buvimo neatsiejama gamtos dalimi jausmą;

4) etinė – gamta suvokiama kaip apsaugos objektas, nes santykis su gamta žmogų susaisto jausti pareigą bei atsakomybę už gyvųjų organizmų rūšių bei jų gyvenamosios aplinkos išsaugojimą ir dėl jų pačių, ir dėl savęs [2].

Suprantama, šių ekologinių nuostatų ugdymui labai palankus pradinės mokyklos integruotas pasaulio pažinimo kursas, etikos pamokos ir įvairūs renginiai. Gamtamokslinei disciplinai dera kognityvinės ir pragmatinės ekologinių nuostatų ugdymas, tačiau ekologinę kultūrą ugdo ir kitos nuostatos. Ugdant ekologinį sąmoningumą, siekiama suteikti žinių apie gyvų organizmų ir negyvosios gamtos tarpusavio ryšius bei priklausomybę, supažindinti su svarbiausiomis gamtos saugos priemonėmis, reikšmingomis puoselėjant tinkamo elgesio gamtoje įpročius. Estetinių nuostatų ugdymas pateikiamas ir gamtamokslinių dalykų turinyje pradinėje mokykloje. Pasiūloma ekskursija į gamtą. Čia aptariamas gamtos objektų grožis, žmogaus vaidmuo jį kuriant, svarstoma, ką mokiniai norėtų pakeisti stebimoje gamtinėje ir kultūrinėje aplinkoje, kokias išvelgia problemas. Svarbus taip pat ir etinių nuostatų ugdymas, todėl būtina atkreipti dėmesį į mokinių dorinį ugdymą, skatinama juos būti geresniems, jautresniems, gailestingesniems. Šio tikslo siekti ypač padeda paukščių ir žvėrelių, naminių gyvūnėlių globa ir priežiūra. Atsakomybės už augintinius ir kitus gyvus padarus

jausmas ugdomas ir diskutuojant apie tai, ko reikia, kad naminiai gyvūnai gerai jaustųsi, kodėl pavasarį negalima deginti žolės. O vėliau aptariama, ko augalams reikia ir kaip jais rūpintis, kaip padėti alkstantiems paukšteliams ir žvėreliams. Tausodami gamtą, padedame sau. Žmogus beatodairiškai niokodamas gamtą ir iš jos tik imdamas gali pražudyti ir pats save. Taigi apeliuojama į žmogaus sąžinę, atsakomybę už gamtą. Daug dėmesio skiriama elgesio gamtoje, išvykų į gamtą taisyklėms aptarti (nešiukšlinti, netriukšmauti, saugoti ramybę gamtoje, laužą kuriame tik laužavietėje, nedeginame žolės). Vaikai skatinami veikti, prisidėti prie tėviškės gražinimo. Apgalvoti, kokiais darbais gali prisidėti prie tėvynės gerovės (taupyti vandenį, tvarkyti upės pakrantes ir parkus, rinkti šiukšles, sodinti medžius). V. Šlapkausko nuomone, pradinėje mokykloje kartu su emocinių ir vertybinių nuostatų formavimu vaikas turi būti skatinamas praktinėje veikloje (klasės, mokyklos, aplinkos, sodo, parko, miško priežiūra ir tvarkymas, paukštelių ir žvėrelių globa ir t.t.) susipažinti su aplinkos ir gamtos saugojimo pradmenimis (ekologiškai atsakingas elgesys) [43, p.143]. Praktinė veikla neturėtų vykti tik mokykloje. Etinių nuostatų ugdymas bus dar efektyvesnis, jeigu į šią veiklą įsitrauks ir šeimos nariai. Šeima turi išnaudoti kiekvieną tinkamą situaciją, išskylaujant, dirbant, skaitant, stebint televizijos laidas. Sistemingų šeimos organizuojamų išvykų metu siekti ne vien materialinių gėrybių, bet ir grožėtis gamta, stebėti gyvosios ir negyvosios gamtos reiškinius. Norėdami ugdyti ekologinę kultūrą, visi turime būti ne stebėtojai, o aktyvūs kūrėjai.

1.3.4. Jaunesniųjų ir viduriniųjų paauglių ekologinis ugdymas

Jaunesnysis ir vidurinyasis paauglystės amžius pasižymi intensyviu santykiu su gamta. Paaugliai trokšta pažinti kuo daugiau aplinką ir kartu nubunda jų noras dalyvauti gamtosauginėje veikloje, rūpintis aplinka. Šiame amžiaus tarpsnyje paaugliams būdingas praktinis – ulitarinis santykis su gamta, todėl mokykla privalo ypač aktyviai įtraukti vaikus į gamtosauginę veiklą ir jos pagrindu ugdyti dorovines nuostatas gamtos atžvilgiu. “Pirmiausia mokykla pašaukta nutiesti tiltą tarp žmogaus sąmonės ir gamtos, tiltą, kurio ramsčiai būtų patikimi, ilgalaikiai, įaugę į žmogaus sielą, dorą, į sudvasintą gamtos sampratą. Kol žmogaus siela poetiškai jautri ir kol jis dar nepasinėręs į suaugusiųjų pasaulį, kuriame dominuoja mechanizmai ir naudos siekimas, būtina visomis išgalėmis

ugdymo jo sąmonėje gamtos vientisumo pajautimą bei žmogaus ir gamtos vienybės nuostata, kaip dvasinį imunitetą techninės civilizacijos pagrindams” [17]. Ugdant individo vertybinę brandą, ypač reikia stiprinti sąveiką su gamta ir gyvenimu, nes žinios be to ryšio išblėsta arba yra atmetamos. Paaugliai pasijunta esą individualybės ir vis labiau suvokia savo vertę. Šiame amžiuje jie pradeda suprasti, kad egzistuoja ne tik juoda ir balta, kad yra daugybė atspalvių.

Vyresnio amžiaus vaikai mokytoju dažnai jau besąlygiškai nebetiki. Jie nori ir geba spręsti sudėtingas moralines dilemas. Tai tinkamas laikas pradėti vertinti savo gyvenimo būdą aplinkos problemų kontekste ir aptarti, kokią įtaką visų mūsų veiksmai turi aplinkai. Todėl labai svarbu prisiminti posakį “Tas, kas nutolsta nuo gamtos, pats save skriaudžia apiplėšia. Jo minčių ir emocijų skalė kur kas skurdesnė negu to, kuris nespėjo nutolti nuo šito gyvybės šaltinio” [3, p.17]. Taigi labai svarbu, kad vaikai nenorėtų nutolti nuo “gyvybės šaltinio”, tad siekiama, kad mokykloje įsivyrėtų šiltesnė, demokratiškesnė atmosfera, skatinanti moksleivių iniciatyvą ir norą mokytis bei pažinti, kartu tai yra būtina ekologinio ugdymo sąlyga.

Nutrūkus ekologinio ugdymo proceso nors vienai grandinės daliai (nesvarbu kuriai) galutinio rezultato, kurio tikimasi, – vertybinės nuostatos – pagarba gyvybei ir atsakomybė už ją, ekologijos požiūriu tinkamas elgesys ir gyvenimo būdas, – nebus pasiektas. Ekologinis ugdymas turi būti nuoseklus, vykstantis visą žmogaus gyvenimą.

1.4. Gamtosauginės paskirties renginiai kaip viena ekologinio ugdymo formų

Ekologinės kultūros ugdymo procese išskiriama gamtosauginė veikla, kuri apibrėžiama kaip tam tikra vertybinė pozicija gamtos atžvilgiu. Norima, kad aktyvi ir tikslinga žmogaus pozicija jos atžvilgiu moksleiviui būtų atskleidžiama perteikiant tikrovės pažinimo lygį ir žmogaus veiklos laisvės lauką. Todėl ekologinė kultūra formuojama moksleiviams sąveikaujant su gamta, remiantis praktine jų veikla. Praktinė veikla reikšminga ir tuo, kad jos metu ugdomos principinės žmogaus ir gamtos vienovės bei žmogaus atsakomybės už savo veiklos rezultatus gamtoje nuostatos, susidaro ekologinės dorovės normos, besiremiančios bendražmogiškėmis vertybėmis. Įvairių šalių patyrimas rodo, kad efektyviausių rezultatų pasiekama vykdant praktinę aplinkotyros ir gamtosaugos veiklą. Tai ekologiniai žygiai, stovyklos akcijos, konkursai [31]. Ne tik

integruotas ekologinis ugdymas įvairiuose dalykuose skatina mokinius domėtis gamta, tačiau platesnė veikla ir efektyvesni ugdymo metodai atsiskleidžia popamokinėje veikloje.

Ekskursija – tai gyva aplinkos ir gyvybės sąveikos iliustracija, kuri ne tik supažindina su krašto istorija ir šiandiena, bet ir padeda plėsti mokinių akiratį, ugdyti grožio pajautimą, moko globoti ir saugoti gamtą, būti dėmesingiems ir draugiškiems, pastabiems ir jautriems, padeda orientuotis sudėtingose situacijose, ugdo valią, ištvermę, kūrybiškumą. Senovės kinų patarlė sako: “Išgirdau – užmiršau, pamačiau – įsiminiau, padariau – išmokau.” Aplinkai palankų elgesį ugdyti padeda įvairūs gamtosauginės paskirties renginiai pvz., viešos akcijos, projektai, talkos. Svarbiausias jų visų bruožas – savarankiški mokinių veiksmai, skirti padėčiai pagerinti.

Popamokinio ekologinio ugdymo veiklos tikslai ir uždaviniai yra šie:

- 1) ugdyti meilę gamtai bei atsakomybę už jos išsaugojimą;
- 2) propaguoti racionalų gamtos išteklių naudojimą;
- 3) sudaryti sąlygas jauniems žmonėms lavinti savo gebėjimus sprendžiant aplinkos apsaugos problemas;
- 4) formuoti mokinių mokslinio mąstymo, mokslinės kūrybos ir tiriamojo darbo įgūdžius [5].

Popamokinėje veikloje, ypač turinčioje aplinkotyrinę ir gamtosauginę kryptį ugdytiniai turi galimybę išbandyti savo vertybines nuostatas: pagarbą sau, kitam žmogui ir aplinkai, kantrumą, darbštumą, pastovumą, tikslumą, iniciatyvumą, sąžiningumą, drausmingumą, kominukabilumą su bendraminčiais ir kitais žmonėmis, dalyvauti taikant aktyvias mokymo formas ir metodus, galimybę realizuoti savo gebėjimus.

Ekologinės stovyklos yra viena iš būdų propaguoti aktyvius netradicinius mokymo metodus. Į ekologines stovyklas atvyksta suprantantys, kad betarpiškas darbas gamtoje teikia daug naudos. Dažniausi stovyklų tikslai:

- 1) pajusti gamtos grožį ir nesibaigiantį pažinimą;
- 2) atrasti gamtoje tai, kas aprašoma knygose;
- 3) mokytis gyventi gamtoje;
- 4) pajusti mokslo ir gamtos harmoniją.

Tik harmoningas bedravimas su gamta, su pačiu savimi gali žmogui padėti išsiugdyti

tikrąsias gyvenimo vertybes.

A. Maceina teigė, kad „veikimą žadina, tik veikimas“ [29]. Įvairios jaunimo gamtosaugines organizacijos, klubai, draugijos skatina mokinius dalyvauti jų rengiamuose renginiuose. „Aukuriečiai“ (gamtos ir kultūros paveldo klubas „Aukuras“) daug dėmesio skiria ir kultūros paveldo apsaugai, etnokultūrinių vertybių puoselėjimui. Tuo tikslu rengiami žygiai, talkos, jaunimo stovyklos, kalendorinės šventės (Užgavėnės, Rasos). Talkų metu tvarkomi piliakalniai, senkapiai, alkakalniai ir kiti istorijos bei gamtos paminklai”. Skautų, jaunųjų turistų pagrindinis tikslas – ugdyti pagarbą gamtai, ekologinę kultūrą, prierašumą gimtajam kraštui, meilę Tėvynei. Visų gamtosauginių organizacijų, draugijų, klubų bendras tikslas – aplinkosauginio švietimo organizavimas, koordinavimas ir vykdymas, skatinant visuomenės domėjimąsi aplinka ir sudarant sąlygas biologinės įvairovės ir ekologinės būklės pažinimui; aplinkosauginio švietimo ir gamtos pažinimo idėjų propagavimas, piliečių ekologinės sąmonės, pasaulėžiūros, etikos formavimas; atsakomybės už gamtos likimą ir veiklos aplinkosaugos labui ugdymas, rūpinimasis vertingų gamtinių teritorijų išsaugojimu.

Liaudies išmintis sako: „Vienas žmogus palieka pėdsaką, šimtas – taką, tūkstantis – dykumą“. Europos gamtos ir nacionalinių parkų federacijos (FNNPE) pranešime „Mirtina meilė – subalansuotas turizmas Europos gamtoje bei nacionaliniuose parkuose“ (1993) dėstoma suderinto su gamtosauga turizmo koncepcija. Ekoturizmas yra veikla, kuri integruotai naudoja aplinkos gamtinius, ekonominius ir socialinius išteklius taip, kad jie išliktų neribotą laiką, amžinai. Turistai keliauja nedidelėmis grupėmis, neteršia aplinkos, nekelia triukšmo, jų nakvynei bei maitinimui nereikia statyti pastatų, keičiančių aplinką. Toks turizmas padeda atgaivinti saugomų teritorijų vietinių gyventojų ekonomiką, skatina etnokultūros atkūrimą bei ją palaiko, pateisina saugomų teritorijų steigimą [16]. Lietuvoje dar yra išlikę nemaža natūralaus, vertingo gamtos grožio. Kuršių nerijos, kaip kultūrinio kraštovaizdžio, unikalaus gamtos ir žmogaus kūrinio, įtraukimas į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašus turėtų mus įkvėpti aktyviai gamtosauginei veiklai, kad ir visa Lietuva, kaip geografinis Europos centras, taptų pavyzdingos gamtosauginės kultūros šalimi.

1.5. Renginių samprata. Gamtosauginių renginių atsiradimas ir jų raida

Renginys – tai vieningas, laike ir erdvėje apribotas žodžių, veiksmy, vaizdų junginys, skirtas tam tikrai temai atskleisti ir išreikštas atitinkamomis priemonėmis bei metodais. Per ilgus šimtmečius tautinėje kultūroje išsirutuliojo vertybės, kurios skatina žmogų įsigilinti į gamtos vyksmą ir gyventi darnoje su ja. Kaip teigia A. Maceina, “gamtos pergyvenimas kūrė tautai pažiūras ir nusiteikimus” [29, p.200]. Šias gamtinės pasaulėžiūros vertybes mes atsekame įvairiuose tautinės kultūros vystymosi tarpsniuose, nuo pagonišku laikų iki šių dienų. Jeigu ugdyme neatsižvelgiama į etninę kultūrą, tai griauinama etnose susiformavusi gamtinė pasaulėžiūra ir keičiamos vertybių orientacijos. Dažnai čia ir glūdi žmogaus veiklos sukeltų ekologinių nelaimių priežastys. Anot M. Martinaičio, "etninė kultūra yra kartu ir ekologinė kultūra, ji ženklina ir įvardija visą žmogaus gyvenamąją aplinką. Paklauskim, apie ką dainuoja tautos. Apie upių švarumą, vandens skaidrumą. Kiekviena tauta turi savo svarbiausią, ginamą ir saugomą upę, savo kalną, savo medį, savo žodyną. Prasideda katastrofa, kai tauta nustoja dainuoti apie savo upę. Ar tai būtų Nemunas, ar Volga, ar Reinas, ar Vysla. Tai mums duota vieną kartą” [30].

Problemos kyla bendruomenėje, o mokykla – bendruomenės dalis. Bendruomenė formuoja vaikų požiūrį, ir, atvirkščiai, vaikai būdami bendruomenės nariais, daro įtaką jos nuostatoms. Bendruomenė vienas iš informacijos kanalų, svarbi jos skleidimo terpė. Mokykla turi tapti ekologinės kultūros, aplinkosaugos žinių ir propogavimo židiniu. Mokyklos kultūrinius renginius galima skirstyti tokias rūšis: valstybinės šventės, pažintiniai – kūrybiniai renginiai, kalendorinės šventės, teminiai vakarai, pramoginiai renginiai. Juose svarbiausias vertybinis - emocinis ryšys su gamta. Įvairuose renginiuose, skirtuose ir valstybės šventėms paminėti, galima įtraukti ir gamtosaugos vieną ar kitą aspektą. Gamtosauga ypač susieta su žmogaus moralinėmis ir dvasinėmis vertybėmis. Todėl svarbu prisiminti Š. Laužadžio [9] žodžius: “Šiandien, skubėdami į XXI amžiaus civilizacijos glėbį ir niokodami gamtą, mes naikiname savo tautos dvasinį pasaulį”.

Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, viena iš mokinių dalyvavimo aplinkosaugos veikloje formų yra specialūs renginiai ir šventės. Kai kurie įteisinti tarptautinių organizacijų ir valstybių oficialiuosiuose dokumentuose. Tokie renginiai ir šventės yra

kilę iš visuomeninių judėjimų pastangų suvienyti viso pasaulio gamtos bičiulių jėgas, užkertant kelią globalinėms ekologinėms katastrofoms, kartu sprendžiant konkrečias aplinkos apsaugos problemas. Kai kurios šventės minimos jau seniai, kitų tradicijos kuriamos tik dabar, tačiau visos jos skirtos vienam tikslui – rūpintis savo žeme. Šventės ir renginiai suteikia galimybę atkreipti visų žmonių dėmesį į aktualias problemas, patraukti ir sudominti gyventojus, ypač jaunimą. Juozo Tumo – Vaižganto, miškininko Povilo Matulionio ir kitų šviesuolių iniciatyva buvo įkurta 1921 metais “Draugija Lietuvai pagražinti”. Šios draugijos tikslai buvo ne tik ugdyti žmonių sąmoningumą ir požiūrį į gražiai želdintą aplinką, bet ir ieškoti vietų, kuriuose būtų galima įrengti poilsio ir sveikatingumo zonas. Draugija organizavo vakarus ir šventes, medelių sodinimo dienas. Medelių sodinimas – tai didis darbas, puošiantis kraštą, švarinantis jį, ugdantis žmogų ir įprasminantis jo gyvenimą. Kaip tik šia veikla buvo pradėtas gamtos apsaugos darbas Lietuvoje 1918 metais atgavus nepriklausomybę. 1920 m. Kaune buvo surengta pirmoji medžių sodinimo talka, kurioje gausiai dalyvavo Kauno moksleiviai. 1923 m. įsteigtas Medžių sodinimo komitetas organizuodavo medžių sodinimo šventes. 1995 m. Lietuvai pagražinti draugija atkurta ir aktyviai veikia: organizuoja talkas aplinkai tvarkyti, medelių sodinimo akcijas, draugijos narių ir remėjų sueigas bei poetinius skaitymus Vaižganto tėviškėje Maleišiuose (Anykščių rajone) ir kt.

Lietuvai atgavus 1990 m. Nepriklausomybę, Žemės dienos iniciatorius Džonas Mak Konelas (John McConnell) kreipėsi į mūsų tautą, ragindamas tapti Žemės globėjais, o pavasario ekvinotaciją (kuri skirtingose planetos vietose yra kovo 20 -21 d.d.) minėti kaip Pasaulinę Žemės dieną. Atsiliepiant į šį kreipimąsi, LR AT Prezidiumo nutarimu (1992 m.) kovo 20-oji kaip Žemės diena buvo oficialiai įteisinta ir Lietuvoje. Žemės dienos paminėjimuose rengiamos akcijos, kurios skatintų žmonių ir gamtos darną, pagarbą ir meilę savo Tėvynės žemei. „Žemės dienos“ renginiai labai įvairūs: tai ir medelių sodinimas, inkilų paukščiams kėlimas, aplinkos tvarkymas, parodos, susitikimai su aplinkos apsaugos darbuotojais bei vaikų laiškų rašymas Žemei. Taigi nuo 1990 m. Lietuvoje minima Žemės diena, o nuo 1992 m. – Pasaulinė Žemės diena. Kiekviena mokykla pasirenka renginio formas, tačiau svarbiausia puoselėti moksleivių ekologinę kultūrą. Renginiai suburia bendraminčius, pritraukia smalsuolius, sudomina žmones, skatina juos susimąstyti apie Žemės problemas.

1993 metų rugsėjo mėnesį pirmą kartą pasaulyje vyko akcija „Išvalykime pasaulį“, kurią aktyviai parėmė Jungtinių Tautų Aplinkosaugos programa (UNEP). Joje dalyvavo 80 šalių iš viso pasaulio, o 1994 metais prie jų prisijungė dar 6 šalys, tarp jų ir Lietuva. Lietuvoje ekologinė kultūra dar menka, tad kviesdami ir skatindami žmones prisidėti prie šios akcijos, dalyviams buvo įteikti nemokami pakvietimai į Lietuvos Nacionalinį muziejų.

Pasaulinę gyvūnų dieną buvo nuspręsta minėti Tarptautinėje gyvūnų gynimo konferencijoje, kuri įvyko 1931 metais Florencijoje (Italijoje), spalio 4 – oji yra Šv. Pranciškaus iš Asyžiaus, šventojo gyvūnų globėjo, mirties dieną. Lietuvoje ši diena pradeda minėti 1995 metais. Pasaulinės gyvūnų dienos tikslas - parodyti žmonėms, kad gyvūnų apsauga ir globa nėra kas nors tokio, ką kažkur daro kiti žmonės, gyvūnų apsauga prasideda namuose.

Rudens paukščių palydos – tai ne tik renginys, kurio metu visi gamtos mylėtojai kviečiami išlydėti į žiemojimo vietas išskrendančius sparnuočius. Tai tarptautinis renginys, kasmet tuo pačiu metu – pirmąjį spalio savaitgalį - organizuojamas daugiau nei 80 valstybių. Lietuvoje Rudeninės paukščių palydas nuo 1994 metų organizuoja Lietuvos ornitologų draugija. Rudeninių paukščių palydų šventės metu paukščių apsauga besirūpinančių organizacijos visose Europos valstybėse siekia supažindinti visuomenę su paukščių, o kartu ir visos biologinės įvairovės apsaugos problemomis.

Medžių puošimo šventė pirmą kartą buvo surengta Londone 1990 metais. Po metų šventė visas miestas, o dar po metų – visa Anglija. Vėliau jungėsi kitos šalys, medžių puošimas tapo pasauliniu reiškiniu. 1994 m. valstybių gretas papildė ir Lietuva. Ši tradicija sparčiai plito visoje šalyje. Medžio puošimo tikslai – ugdyti pagarbą gamtai, gamtos vientisumo, didybės ir harmonijos pažeidimo suvokimą, supažindinti su medžio įvaizdžiu lietuvių etnokultūroje.

1.6. Gamtosauginių renginių rūšys

Gamtosauginių renginių mokykloje vyksta vis daugiau. Juos kartais padeda organizuoti gamtos apsaugos draugijos. Mokyklinių gamtosauginių renginių tikslai:

- 1) ugdyti emocinį ir vertybinį santykį su gamta;
- 2) formuoti ekologinio elgesio motyvus praktinėje veikloje;

3) ugdyti ekologinį mąstymą ugdymo procese ir praktinėje veikloje.

Šiuos tikslus galima pasiekti įgyvendinus šiuos uždavinius:

1) skatinti moksleivius domėtis aplinkos apsaugos problemomis;

2) ugdyti nevirtotojišką požiūrį į gamtą, formuoti aplinkosauginę moralę kaip neatsiejamą asmenybės dalį;

3) formuoti palankaus elgesio įgūdžius praktinėje veikloje, dalyvaujant aplinkos apsaugos projektuose.

Anksčiau išvardinti renginiai (Medelių sodinimo šventė, Žemės diena, Pasaulinė gyvūnų diena) minimi mokyklose. Pradedama nuo pačių mažiausių pirmokėlių, kuriems kartu talkina ir tėveliai, ir baigiama vyriausiais moksleiviais, kurie patys ruošia gamtosaugos temomis renginius. Mokykla pati pasirenka įvairias renginių formas. Vilniaus miesto gamtos apsaugos draugija pasiūlė Vilniaus miesto bendrojo lavinimo mokykloms renginių ciklą "Vanduo. Kas jis?". Šių renginių tikslai - skatinti moksleivius aktyviau domėtis vandeniu kaip vienu svarbiausiu biosferos komponentu ir kaip gyvybinę medžiagą: brandinti moksleivių norą įsitraukti į gyvenamosios aplinkos upių, upelių ir kitų vandens telkinių pažinimą, jų valymą, pakrančių tvarkymą; mokyti vaikus branginti, tausoti vandenį ir suvokti jo vertę; ugdyti nuostatą, kad būdami vandens naudotojai ir vartotojai, esame atsakingi už jo išsaugojimą ateities kartoms.

Gamtosauginių renginių turinį sudaro daug komponentų: ekskursijos, žygiai, piešinių ir plakatų konkursai, talkos, akcijos. Tik reikia mokinius paskatinti dalyvauti juose.

Gamta iš žmogaus reikalauja ne tiek daug: rūpestingų ir šeiminingų rankų, kurios moka ne tik imti, bet ir auginti, tausoti, puoselėti. Dažniausia gamtosauginio renginio forma yra turistiniai žygiai, išvykos, kelionės, ekskursijos. Ekologinei mokinių kultūrai ugdyti svarbios ekologinės žinios. Efektyviausia gamtos ir meilės jai pagrindus ugdyti pačioje gamtoje. Todėl abipusis bendradarbiavimas su įvairiais botanikos sodais, suteikia galimybę giliau formuoti teisingą moksleivių požiūrį į pasaulį, ugdyti jų erdvinį mąstymą, principų ir elgesio normų sistemą, santykius su gamtine aplinka. Moksleiviui suteikia savyje ne tik emocionalias žinių įgijimo bei tvirtinimo galimybes, bet ir visapusiško asmenybės ugdymo siektinumą: dorovinį, etinį, estetinį, gamtosauginį, bendravimo formavimą, valingumą, kūrybinių galių atskleidimą, drausmingumą.

Ekskursijose labiausiai galime išryškinti estetines gamtos vertybes, ugdyti jausmų kultūrą, formuoti elgesio gamtoje įgūdžius. Išvyka – ekskursija į atliekų perdirbimo įmones, ar į gamyklas, kuriose įrengti valymo įrenginiai, mokiniams ne tik suteiks žinių, bet ir formuosis teigiamas elgesys.

Dažna gamtosauginių renginių forma yra ir akcijos. Akcija – veikla, nukreipta konkrečiam rezultatui gauti ar problemai spręsti. Ji nuo kasdienės tikslingos veiklos skiriasi tuo, kad vyksta tam tikrą laikotarpį, į ją įtraukiama kuo daugiau žmonių mokykloje ir už jos ribų. Organizuojant akciją taikomi netradiciniai edukologijos metodai (spaudos konferencijos, parodos, vaidinimai, talkos).

Renginys – talka. Talkoje ugdomas vienas svarbiausių darbo komandoje bruožų - pasirengimas padėti. Talkoje atsiranda kompleksinio darbo įgūdžiai – vienu metu vyksta aplinkos tvarkymo darbai, taip pat mezgama tiesioginė pažintis su gamta. Kartu ugdomas moksleivių atsakingumas. Skatinamas altruizmas bei noras padėti nesiekiant naudos sau. Talkos metu stiprinami tarpusavio ryšiai – pagalba ir noras padėti draugui. Gamtosauginiai renginiai ugdantys dvasingumą, sąžiningumą ir kitas asmenybės savybes. Juk be dvasingumo, tvirtų dorovinių įsitikinimų nebus ir aukšta ekologinė mokinių kultūra.

Projektinis darbas praplečia ugdymo erdvę, įtraukia visuomenę į aktyvesnį ugdymo problemų pažinimą ir sprendimą, veikia permenentinio mokymosi plėtrą. Aktyvus visuomenės dalyvavimas projekte teigiamai veikia moksleivių mokymosi motyvaciją. Moksleiviai, jausdami didesnę visuomenės dėmesį savo veiklai, ima patys pagarbiau žiūrėti į mokymosi procesą, vertinti savo kūrybą, darbus. Svarbu ir tai, jog ugdomi moksleivių gebėjimai dalyvauti realiame gyvenime, visuomeninėje veikloje. Projekto trukmė labai priklauso nuo darbo tikslų ir uždavinių. Įvairūs projektai vykdomi tiek ikimokyklinėse įstaigose “Vaiko ir aplinkos harmonija”, kurio tikslas - mokyti vaikus pajusti žmogaus ir gamtos ryšį, siekti jų supratimo, kad tausodami ir globodami gamtą padedame sau ir aplinkiniams; tiek bendrojo lavinimo mokyklose “Mano namai” (Galkutė L. pasiūlė šį projektą pradinukams), kurio tikslas – paskatinti moksleivius domėtis savo gyvenamąja aplinka, gyvenimo būdu, pradėti ekologiškiau tvarkytis namuose, į šią veiklą įtraukti ir tėvus; bei tarpmokykliniai ir tarptautiniai projektai.

Tarpmokykliniai projektai sutelkia mokinius bendram tikslui. 2005 m. gegužės

mėnesį projekte “Dovana žemei” 100 klaipėdiškių iš 20 ugdymo įstaigų vykdė akciją – konkursą “Konteineriai – 3”. Jos metu gamtos tematika išdekoravo 20 popieriu atliekų konteinerių. Šie įsikurs akcijoje dalyvavusių mokyklų kiemuose ir iš tolo kvies moksleivius bei praeivius mesti popierių ne bet kur, o į juos. Taip moksleiviai prisidės prie taip miestui reikalingos atliekų rūšiavimo programos propagavimo [34].

Dauguma šiuo metu vykdomų ekologinio švietimo projektų (tarptautiniai: “Baltijos jūros projektas”, “Europos oro taršos projektas”, respublikiniai: “Drūkšių ekologinio ugdymo mokykla” ir kt.), kuriuose mokomasi tyrinėti aplinką, atskirus gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, moksleiviai atlieka mokslinius darbus bei nustatinėja aplinkos užterštumą.

Mokykloms galėtų pagelbėti vykdant gamtosauginių paskirties renginius - projektus skatinančius formuoti palankų aplinkai gyvenimo būdą, t.y. racionaliai naudoti gamtinius išteklius, mažinti buitinių atliekų kiekį bei jų rūšiavimą tarptautinis judėjimas “Ekokomanda”. Jo programą parengė tarptautinė organizacija “Visuotinis veiksmų planas Žemei išsaugoti” (“Global Action Plan for the Earth”, sutrumpintai GAP). Ši nepriklausoma organizacija remiasi nuostata, kad kiekvienas iš mūsų trokšta, jog Žemėje išliktų gyvybė. Bendras tikslas – pagerinti aplinkos būklę ne tik savo šalyje, bet visame pasaulyje. Taip pat ši programa remiasi nuostata, kad kiekvienas iš mūsų yra pasirengęs keisti savo gyvenimo būdą į aplinkai palankų ir toks gyvenimo būdas taptų priimtinas kiekvienam žmogui.

Vienas iš “Ekokomandos” Visuotinio veiksmų plano Žemei išsaugoti programų – tvarkymosi buityje programa, kurios tikslas – užpildyti esamą spragą tarp pozityvaus požiūrio ir pozityvios veiklos. Šioje programoje rekomenduojama įgyvendinti praktinius veiksmus, įgalinčius sumažinti gamtinių išteklių suvartojimą kasdieniniame gyvenime.

Kiekviena mokykla, kiekvienas mokytojas turi prisidėti prie gamtosauginių renginių rengimo. Svarbu nebūti abejingam gamtai ir teisingai suprasti šios veiklos visuomenei reikšmingumą. Aktyvaus mokinių dalyvavimo reikėtų siekti ne įsakymais ar reikalavimais, bet sudominant vaikus, įtraukiant juos į aktyvią veiklą. Juk gamtosauga turi rūpintis ne tik šios srities specialistai, bet ir kiekvienas žmogus.

1.7. Šviečiamasis ir auklėjamasis gamtosauginių renginių pobūdis

„Pasaulio jaunimo kūrybiškumas, idealai, novatoriškumas turi būti sutelkti visuotinio bendradarbiavimo plėtojimui siekiant subalansuotos plėtros ir geresnės ateities“ (Jungtinių Tautų RIO programos „Darbotvarkė XXI a.“ 21-sis principas). Gamtosauginės mokyklos – gerai žinoma ir pripažinta programa visoje Europoje. Ji pradėta įgyvendinti 1994 metais. Mokyklų, dalyvaujančių tarptautinėje Gamtosauginėje mokyklų programoje, skaičius auga. 2002/2003 mokslo metais buvo apie 10000 programoje dalyvaujančių mokyklų, iš kurių beveik 3500 buvo apdovanotos Žaliaja vėliava. Tikimasi, kad 2003/2004 akademinių mokslo metais programoje dalyvaus apie 12000 mokyklų iš 27 skirtingų Europos, Afrikos, Pietų Amerikos šalių. Lietuvos įsijungimas į Gamtosauginę mokyklų programą svarbus ne tik plėtojant tarptautinius ryšius, bet ir kuriant vieningą Europą. Gamtosauginių mokyklų programą vykdo Aplinkosauginio švietimo fondo atstovas Lietuvoje – Lietuvos žaliųjų judėjimas.

Gamtosauginė mokyklų programa yra skirta supažindinti moksleivius su aplinkosauga ir subalansuota plėtra per pamokas. Iš pradžių mokykla domisi vandens, atliekų, energijos problemomis. Pritaikant nacionaliniame lygmenyje programą, mokykla gali specializuotis transporto, triukšmo, bioįvairovės, sveiko gyvenimo, mokyklos aplinkos tvarkymo srityse. Kai tema detaliai išanalizuojama, mokiniai skatinami imtis praktinių veiksmų, kad pagerintų mokyklos ekologinę būklę. Gamtosauginė mokyklos švietėjiška veikla neapsiriboja ekologiniu švietimu mokykloje, mokymasis vyksta ir po pamokų, o išugdytas atsakingas požiūris į aplinką pritaikomas ne tik namie, bet ir didesnėje bendruomenėje. Gamtosauginė mokyklų programa orientuoja mokyklas į praktinę gamtosauginę veiklą, skatina mokyklų bendruomenių aktyvumą, ugdo mokinių kūrybiškumą. Gamtosauginė mokykla privalo įgyvendinti 7 gamtosauginių mokyklų žingsnelius.

Kiekvienais metais Pasaulinis aplinkosauginio švietimo fondas (FEE) per nacionalinį programos koordinatorių susirinkimą apdovanoja mokyklas, sėkmingai dirbančias aplinkosaugos srityje ir atitinkančias Gamtosauginėms mokykloms keliamus kriterijus, Gamtosauginės mokyklos pažymėjimais ir Žaliosiomis vėliavomis. Žaliosios vėliavos apdovanojimą skiria nacionalinė komisija. Prestižinis Žaliosios vėliavos

apdovanojimas - Lietuvos mokyklų aktyvios gamtosauginės veiklos įvertinimas. Žalioji vėliava suteikiama tik vieneriems metams, tad mokykla, apdovanota šiuo tarptautiniu apdovanojimu turi tęsti savo pradėtą darbą.

Žalioji vėliava apdovanojama mokykla turi:

- 1) įdiegti visus 7 gamtosauginių mokyklų programos elementus;
- 2) gamtosauginė mokykla turi į programą įtraukti visą mokyklos kolektyvą;
- 3) gamtosauginė mokykla turi demonstruoti aktyvią komunikacinę veiklą ir informuoti mokyklos bendruomenę apie savo veiksmus bei vykdomas programas;
- 4) turi būti įtrauktos vietinės savivaldos institucijos, nes tai vienas iš svarbiausių elementų „Darbotvarkė XXI a.“, kuri charakterizuoja ir gamtosaugines mokyklas;
- 5) trys pagrindinės temos - vanduo, atliekos ir energija - turi būti pagrindinės formuojant mokyklų gamtosauginę strategiją;
- 6) kad būtų užtikrintas programos plėtimasis nuolat turi būti įtraukiamos naujos temos, kurios garantuotų subalansuotą plėtrą ir XXI a. darbotvarkės vykdymą. Naujos temos turi būti įdomios ir patrauklios moksleiviams ir mokytojams.
- 7) Mokykloms rekomenduojama užmegzti ryšius su kitomis šalies regiono mokyklomis ar kitų šalių mokyklomis tai galima padaryti naudojantis gamtosauginių mokyklų bendradarbiavimo projektu ar kitais būdais.

Gamtosauginių mokyklų programos privalumai:

- 1) Ugdo mokinių pasitikėjimą ir pilietiškumo jausmą per aktyvumą.
- 2) Ekologinis visuomenės švietimas ir įtraukiama vietos bendruomenė.
- 3) Skatinami ryšiai su mokyklomis iš viso pasaulio.
- 4) Rengiami integruoto aplinkosauginio mokymo kursai mokytojams ir mokiniai aprūpinami edukacine medžiaga, kad jie galėtų priimti aplinkosauginius sprendimus patys.

Integruotos Ekologinės ugdymo programoje ir LR visuomeninės aplinkosauginio švietimo veiksmų strategijos programoje vienas iš uždavinių: formuoti moksleivių aplinkai palankaus elgesio įgūdžius praktinėje veikloje, dalyvaujant projektuose ir aplinkosauginiuose renginiuose, skatinti jų savarankiškumą bei ugdyti pilietiškumą priimančiam sprendimus. Organizuojamos aplinkosaugos akcijos, siekiant įtraukti ir plačiąją

visuomenę prevencinės ekologinės akcijos, skirtos užkirsti kelią gamtosaugos pažeidimams, pvz., pavasariniam žolės deginimui, ražienų deginimui rudėnant arba atkreipti dėmesį į aplinkos apsaugą - tradicinės, minėtinoms dienoms (Pasaulinei aplinkos apsaugos dienai, Pasaulinei žemės dienai) skirtos akcijos.

„Žaliosios akcijos“, populiarijančios pažangius aplinkosaugos procesus (pvz., Europos judrioji savaitė bei akcija „Mieste be savo automobilio“, propaguojančios alternatyvias ekologiškai švarias transporto priemones bei atkreipiančios dėmesį į neigiamą transporto poveikį aplinkai; atliekų tvarkymą bei rūšiavimą propaguojančios akcijos bei aplinkos tvarkymo talkos ir pan.).

Skatinami įvairaus pobūdžio ekologinio švietimo projektai – meniniai (skatinantys kūrybinėmis priemonėmis atspindėti požiūrį į aplinką), edukaciniai (mokomieji–pažintiniai), ekologiniai (praktinės aplinkosaugos projektai), gamtamoksliniai (mokslinio tyrimo projektai, konkursai), gamtotyriminiai (ekožygiai).

Skirtą plačiai visuomenei - patraukli, greita informacija, naudojama kaip ekologinio švietimo priemonė (plakatai, vaizdo ir garso klipai). Šios informacijos sklaidos kanalai – visuomenės informavimo priemonės (TV, radijas, videoreklamos stendai). Televizija ir radijo laidos bei spauda yra populiariausios priemonės galinčios informuoti, mokyti, ugdyti aplinkosauginiu požiūriu, pateikdamos adaptuotus sudėtingus faktus ir informaciją skirtingo amžiaus žmonėms. Nuolatinės aplinkosauginio ugdymo laidos: „Langas į pasaulį“, „Pradėk nuo savęs“, taip pat kitų šalių sukurtos laidos, bei kanalai. Svarbų vaidmenį aplinkosauginio švietimo srityje atlieka aplinkosauginės pakraipos laikraščiai ir žurnalai. Tai „Girios“, „Mūsų gamta“, „Žalioji pasaulis“, „Žalioji Lietuva“.

2. TYRIMO APŽVALGA IR METODIKA

2.1. Tiriamųjų charakteristika

Šio darbo edukologinio tyrimo objektas – 5 -8 klasių mokinių pažiūros, nuostatos gamtos atžvilgiu ir dalyvavimas gamtosauginiuose renginiuose. Tyrimo tikslas – atskleisti gamtosauginės paskirties renginių pobūdį, jų kaip vienos iš mokinių ekologinio ir dorovinio auklėjimo formos reikšmę.

Buvo paimitos dvi statistinės aibės: Vilniaus Fabijoniškių vidurinės mokyklos 90 mokinių ir Vilniaus Žemynos pagrindinės mokyklos 100 mokinių. Visų šių objektų generalinė aibė 190 mokiniai, iš jų 98 mergaitės ir 92 berniukai (1 lentelė). Tyrimai šiose mokyklose buvo atlikti 2005 sausio – vasario mėnesiais.

1 lentelė. Tiriamųjų skaičius

Mokykla	Bendras skaičius mokinių	Klasės							
		5 klasė		6 klasė		7 klasė		8 klasė	
		Mergaitės	Berniukai	Mergaitės	Berniukai	Mergaitės	Berniukai	Mergaitės	Berniukai
Vilniaus Fabijoniškių vidurinė mokykla	90	12	12	12	12	13	9	11	9
Vilniaus Žemynos pagrindinė mokykla	100	13	13	12	12	12	12	13	13
Iš viso :	190	25	25	24	24	25	21	24	22

Tiriamuosius pasirinkau ne atsitiktinai. Šio darbo tema gamtosauginės paskirties renginiai kaip ekologinio dorinio ugdymo formos, tad tyrimui pasirinkau mokinius, kurie mokosi gamtosauginėje mokykloje (Vilniaus Fabijoniškių vidurinė mokykla) ir tuos mokinius, kurių mokykloje minimos gamtos ir kalendorines šventes, įvairios organizuojamos išvykos, rengiamos gamtos švarinimo akcijos (Vilniaus Žemynos

pagrindinė mokykla). Atlikdama šį tyrimą, vykdžiau apklausą pateikdama mokiniams anketą. Lygindama dvi mokyklas, norėjau sužinoti, ar mokinių ekologinės žinios, nuostatos ir požiūris bei dalyvavimas ir aktyvumas gamtosauginiuose renginiuose yra vienodas.

Vilniaus Fabijoniškių vidurinė mokykla įtraukta į gamtosauginių mokyklų programą, kuri orientuoja mokyklas į praktinę gamtosauginę veiklą, skatina mokyklų bendruomenių aktyvumą, tarptautinių ryšių užmezgimą, ugdo mokinių kūrybiškumą.

O Vilniaus Žemynos pagrindinė mokykla nedalyvauja jokiaje tarptautinėje veikloje, tačiau kaip ir dauguma mokyklų mini aplinkosaugines šventes.

Ekologinės kultūros puoselėjimui pirmiausia mokiniams reikia įgyti žinių apie žmogų, gamtą ir jos apsaugą, kad jie sąmoningai suvoktų, ką daro, kaip reikia elgtis, gebėtų doroviškai apsispręsti. Pirmuoju klausimu norėjau sužinoti, ką mokiniai žino apie gamtosaugą (2 lentelė).

2 lentelė. *Ką žinai apie gamtosaugą?*

Mokykla	Bendras skaičius mokinių	Klasė	Atsakė išsamai		Atsakė dalinai		Neatsakė	
			sk.	%	sk.	%	sk.	%
Vilniaus Fabijoniškių vidurinė mokykla	24	5	2	8,3	15	62,5	7	29,2
	24	6	1	4,2	17	70,8	6	25
	22	7	4	18,2	9	40,9	9	40,9
	20	8	5	25	6	30	9	45
Vilniaus Žemynos pagrindinė mokykla	26	5	2	7,7	13	50	11	42,3
	24	6	2	8,3	21	87,5	1	4,2
	24	7	3	12,5	21	87,5	-	-
	26	8	3	11,55	20	76,9	3	11,55
Visi:	190	5-8	22	11,59	122	64,2	46	24,21

Iš lentelės duomenų matyti, kad didesnė dauguma mokinių 75,79 % žino, kas tai yra gamtosauga, atsakiusieji į šį klausimą dalinai 64,2 % respondentų gamtosaugą apibūdino kaip gamtos saugojimą, tausojimą. 24,21 % mokinių į šį klausimą neatsakė.

2.2. Rezultatų aptarimas

Mokinių apklausai panaudota anketa, kurioje 32 klausimai (1 priedas) pateikti kryptingai, atskleidžiantys mokinių požiūrį į šiuolaikinę ekologinę situaciją ir gamtosauginės paskirties renginius. Pirmieji anketoje 20 klausimų turėtų atskleisti pačių moksleivių ekologinį išprusimą, kiti 12 klausimų padėtų išsiaiškinti mokinių požiūrį ir dalyvavimą gamtosauginės paskirties renginiuose. Todėl joje numatyti klausimai yra nuosekliai vienas su kitu susiję.

Respondentų atsakymai į anketos klausimus yra suprantami kaip tiesioginė jų nuomonė.

2 klausimas. *Ką tu manai apie nuolatinės grėsmės gamtosaugines problemas?* (3 lentelė) Ekologinė gamtos problema – kartu ir žmogaus ekologinė problema, kuri dargi svarbesnė žmogui negu gamtai. Buvo pateikti trys atsakymų variantai: a) man tai kelia nerimą; b) tikiuosi, kad žmonija greitai pradės spręsti šias problemas; c) man tai nerūpi. Klausimas reikalauja tikslaus atsakymo. Svarbu buvo išsiaiškinti, kiek mokiniams aktualios gamtosauginės problemos.

3 lentelė

Mokykla	Bendr. sk. mokinių	Klasė	A		B		C	
			sk.	%	sk.	%	sk.	%
Vilniaus Fabijoniškių vidurinė mokykla	24	5	5	20,84	17	70,83	2	8,33
Visi:	24	6	5	20,84	18	75	1	4,16
	22	7	4	18,19	18	81,81	-	-
	20	8	4	20	15	75	1	5
Visi:	90	5-8	18	20	68	75,5	4	4,5
Vilniaus Žemynos pagrindinė mokykla	26	5	4	15,4	14	53,84	8	30,76
Visi:	24	6	8	33,33	15	62,5	1	4,17
	24	7	6	25	18	75	-	-
	26	8	9	34,6	16	61,5	1	3,9
Visi:	100	5-8	27	27	63	63	10	10

Iš pateiktų tyrimo rezultatų matyti, jog Vilniaus Fabijoniškių vidurinės mokyklos apklaustųjų 95,5% mokinių rūpi gamtos sauginės problemos. Iš jų, 75,5% apklaustųjų tikisi, kad žmonija jas greitai pradės spręsti. 20% mokinių kelia nerimą nuolatinės grėsmės gamtos sauginės problemos. 4,5% respondentų teigė, kad jiems tai nerūpi.

Vilniaus Žemynos pagrindinės mokyklos apklaustųjų mokinių 90% teigė, kad jiems yra aktualios gamtos sauginės problemos. Iš jų 27% apklaustųjų atsakė, kad jos jiems kelia nerimą, 63% respondentų tikisi, kad jas žmonija greitai pradės spręsti. Tik 10% respondentų atsakė, jog jiems tai nerūpi.

Pastebėjau, jog didesnę dalis 5 klasių mokinių iš Vilniaus Žemynos pagrindinės mokyklos, teigė, kad jiems nerūpi nuolatinės grėsmės gamtos sauginės problemos. Jų ugdymo programose (tiek gamtos, tiek dorinio ugdymo) įtrauktos temos apie gamtos saugą, ekologijos sampratą bei jos problemas, ne tik gamtai bet ir pačiam žmogui.

3 klausimas. *Kodėl žmonės turėtų tausoti gamtą?* Į šį klausimą nebuvo pateikti atsakymų variantai, todėl mokiniai buvo paprašyti pateikti jiems svarbiausius argumentus. Pagal gautus tyrimo rezultatus mokinių dažniausi argumentai buvo: „išnyks gyvūnai“, „nebus gražių vietų, kur pailsėti“, „išnyksime mes, jei nebus gamtos“, „bus užterštas oras, neturėsime kuo kvėpuoti“, „gamta mus valgydina“, „visur būtų nyku ir nemiela“. Kitų respondentų argumentai, kurie suponuoja jų ekologinį išprusimą, atsakomybės jausmą už gamtos išsaugojimą, kaip: „tai - mūsų pareiga“, „gamta visų namai“, „už gamtos niokojimą mes esame atsakingi“, „gamta esame mes patys“.

4 ir 18 klausimai tarpusavyje susiję, kadangi 4 klausimas yra praplėstas 18 klausimu. (4 lentelė ir 5 lentelė). 4 klausimas: *kaip tu manai nuo ko priklauso gamtos išsaugojimas?* Šio klausimo atsakymų variantai buvo pateikti tokie: a) nuo tavęs; b) nuo kitų žmonių; c) nuo vyriausybės politikos; d) nuo visų žmonių nepriklausomai nei nuo amžiaus, nei nuo profesijos, nei nuo visuomeninės padėties.

Iš pateiktų tyrimo rezultatų matyti, kad daugiausia 83,7% respondentų teigia, kad gamtos saugojimas priklauso nuo kiekvieno žmogaus, nesvarbu kokio amžiaus, profesijos ar visuomeninės padėties jis būtų. Vienas mokinys iš Vilniaus Fabijoniškių vidurinės mokyklos teigė, jog gamtos išsaugojimas priklauso nuo vyriausybės politikos ir 6

mokiniai iš Vilniaus Žemynos pagrindinės mokyklos, visi jie sudarė 3,7%. Gamtos išsaugojimas priklauso nuo kitų žmonių atsakė 5,8 % mokinių. 6,8 % apklaustųjų teigė, jog nuo jų pačių priklauso gamtos tausojimas, jos grožis, išlikimas.

4 lentelė. *Kaip tu manai nuo ko priklauso gamtos išsaugojimas?*

Mokykla	sk. mok.	Klasė	A		B		C		D	
			sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%
Vilniaus	24	5	-	-	4	16,7	-	-	20	83,3
Fabijoniškių vidurinė mokykla	24	6	1	4,2	2	8,3	-	-	21	87,5
	22	7	3	13,64	1	4,55	-	-	18	81,81
	20	8	-	-	-	-	1	5	19	95
Vilniaus Žemynos pagrindinė mokykla	26	5	2	7,7	-	-	3	11,6	21	80,7
	24	6	3	12,5	2	8,34	-	-	19	79,16
	24	7	2	8,3	-	-	1	4,2	21	87,5
	26	8	2	7,7	2	7,7	2	7,7	20	76,9
Visi:	190		13	6,8	11	5,8	7	3,7	159	83,7

18 klausimas *Kaip tu manai ar nuo tavęs priklauso gamtos saugojimas?* lygindama abiejų mokyklų mokinių nuomones, dar norėjau palyginti mergaičių ir berniukų (5 lentelė). Šio klausimo atsakymų variantai buvo du: a) taip; b) ne.

5 lentelė. *Kaip tu manai ar nuo tavęs priklauso gamtos saugojimas?*

Mokykla	Klasė	a) nuo manęs				b) nuo kitų			
		mergaitės		berniukai		mergaitės		berniukai	
		sk	%	sk	%	sk	%	sk	%
Vilniaus	5	10	83,3	10	83,3	2	16,7	2	16,7
Fabijoniškių mokykla	6	6	50	9	75	6	50	3	25
	7	12	92,3	6	66,7	1	7,7	3	33,3
	8	10	90,9	9	100	1	9,1	-	-
Visi:	5-8	38	42,2	34	38,7	10	11,1	7	7,8
Vilniaus	5	3	23,1	8	61,6	10	76,9	5	38,4

Žemynos mokykla	6	11	91,7	9	75	1	8,3	3	25
	7	11	91,7	9	75	1	8,3	3	25
	8	10	77	9	69,3	3	23	4	30,7
Visi	5-8	34	35	35	35	14	14	15	15

Pagal tyrimo gautus rezultatus matyti, ryškus skirtumas tarp abiejų mokyklų penktose klasėse. Vilniaus Fabijoniškių vidurinės mokyklos iš 5 klasių 16,7% moksleivių atsakė neigiamai. Tačiau Vilniaus Žemynos pagrindinės mokyklos 5 klasės 76,9 % atsakė neigiamai.

Iš 190 mokinių 48 teigė, kad nuo jų nepriklauso gamtos išlikimas.

Kadangi 18 klausimo atsakymai buvo trumpi, tai 19 klausime respondentai buvo paprašyti argumentuoti savo atsakymą. Mokiniai, kurie atsakė neigiamai dažniausi jų argumentai: „jeigu aš vienas saugosiu gamtą, tai jos neišsaugosiu, kiti šiukšlins“, „aš ne viena pasaulyje“, „juk aš nešiukšlinu, kiti šiukšlina“. 7-8 klasių didelė dauguma mokinių atsakė į klausimą teigiamai. Galima daryti prielaidą, kad tai ekologinės kultūros ugdymo augimo pradžia. Pagrindiniai teigiamai atsakusių respondentų argumentai susiję su geru pavyzdžiu kitiems: „jei parodysiu pavyzdį kitiems ir jie ims taip daryti“, su pačiu žmogumi: „viskas prasideda nuo vieno žmogaus“, „reikia pradėti nuo savęs“, „kiekvienas žmogus turi taip manyti ir visi kartu tą pasieksime“.

5 klausimas. *Kaip tu įvertintum Lietuvos visuomenės požiūrį į gamtą ir jos išsaugojimą?* Šis klausimas svarbus tuo, kad galime pamatyti mokinių įvertinimą. Atsakymų variantai: a) iš gamtos galime ir privalome imti tai, kas naudinga ir kuo daugiau; b) iš gamtos galime pasisemti fizinių jėgų ir dvasinės stiprybės. Pagal tyrimų gautus rezultatus paaiškėjo, kad 5-6 klasių mokiniai Lietuvos visuomenės požiūrį į gamtą ir jos išsaugojimą, vertina nevertotojiškai, galbūt kartu jie taip vertino savo mokytojų ir tėvų požiūrį bei 22,5 % mokinių dar neturėjo savo nuomonės šiuo klausimu. Iš 7-8 klasių mokinių tik 6,53 % neatsakė į šį klausimą, tačiau didesnė dauguma (62%) teigė, jog Lietuvos visuomenės požiūris į gamtą yra vartotojiškas (6 lentelė).

6 lentelė. *Kaip tu įvertintum Lietuvos visuomenės požiūrį į gamtą ir jos išsaugojimą?*

Mokyklos	Bendras skaičius mokinių	Klasės	A		B		neatsakė	
			sk.	%	sk.	%	sk.	%
Vilniaus	50	5	15	30	30	60	5	10
Fabijoniškių	48	6	19	39,6	23	47,9	6	12,5
ir Žemynos	46	7	24	52,17	20	43,48	2	4,35
mokyklos	46	8	33	71,74	12	26,09	1	2,17

6 klausimas. *Kaip supranti posakį „Gamta – mūsų namai?“* Ekologinės kultūros ugdymas neatsiejamas nuo bendros kultūros lygio. „Gamta beveik visų šimtu procentu kiekvienam į pasaulį ateinančiam gyvūnui padovanoja užkoduotą elementaraus kultūringumo minimumą – išmintingą elgesį – rūšies individų tarpusavio neagresyvumo principą. O žmogus gimdamas atsineša tikrai didesnę ar mažesnę minimumo dalį, - kurios negavo kartu su prigimtimi, žmogus turi gauti iš filosofijos ir dorovės“ [24]. Kiekvieno žmogaus prigimtis siekti gėrio ir stengtis išvengti blogio. Kad žmoguje įsikūnytų gėrio jausmas, reikia daug pastangų, o pirmiausia tai sugyventi su pačiu savimi ir žmogų supančia aplinka.

Respondentai posakį „Gamta - mūsų namai“ traktuoja kaip poilsio, ramybės namus; „tai namai, kuriuose galima pasislėpti nuo bet kokio blogio, nueiti pasisemti išvermės“. Gamta žmogų taip pat valgydina, aprenkia ir apsaugo nuo nepalankių veiksnių; „viskas, ką matome aplink yra iš gamtos, kaip ir mes patys“, „gamta didžiausias mūsų turtas, mūsų namai, tai mums labai svarbu ir artima“. 7–8 klasių mokinių atsakymuose pastebimas besiformuojantis supratimas, kad visi mes esame priklausomi nuo gamtos, kad saugodami jos turtą, saugome save.

7 ir 8 klausimai susiję, kadangi 8 klausime moksleiviams reikėjo argumentuoti savo nuomonę. 7 klausimas: *Kaip manai, kam reikalingas Kauno zoologijos sodas?* Šį klausimą mokiniams uždaviau neatsitiktinai. Kadangi zoologijos sodai įrengiami dviem tikslais: 1) ekologiniui švietimui, jų lankytojai susipažįsta su vietiniais ir egzotiniais gyvūnais; 2) saugoti nykstančias gyvūnų rūšis. Tačiau yra dalis visuomenės, kurios

nuomonė visiškai priešinga ir vis aktyvėja judėjimas prieš zoologijos sodus. Ekologiniu švietimu turėtų būti siekiama ugdyti pagarbą gamtai ir gyvybei, o zoologijos lankytojai mato, kad gyvūnai laikomi beveik tokiomis sąlygomis, kaip kalėjimuose laikomi nusikaltėliai. Atsakymų variantus pateikiau tokius: a) naudingas žmonėms; b) naudingas gyvūnams; c) naudingas ir gyvūnams ir žmonėms (7 lentelė).

Iš tyrimo gautų rezultatų matyti, kad daugiau negu pusę 67,9% apklaustųjų, atsakė Kauno zoologijos sodas naudingas žmonėms, kurie nori pamatyti egzotiškus gyvūnus, pažinti juos. Tačiau iš jų, pusę 36 % respondentų argumentai nesutapo su zoologijos sodų iškeltais tikslais. 36 % mokinių argumentuoja ir pritaria judėjimui prieš zoologijos sodus, kuris skatina rekonstruoti senus sodus ir stengiasi gyvūnų gyvenimo sąlygas padaryti kuo artimesnes gamtinėms. Iš 23,68 % atsakiusiųjų teigia, kad zoologijos sodas naudingas gyvūnams, 22,7 % respondentų vis dėlto minėjo, gyvūnų prastas gyvenimo sąlygas („kad ir kaip ten jais besirūpintų vis tiek nelaisvėje gyventi blogai“).

7 lentelė. *Kaip manai, kam reikalingas Kauno zoologijos sodas?*

Mokykla	Bendras skaičius mokinių	Klasės	A		B		C	
			sk.	%	sk.	%	sk.	%
Vilniaus	50	5	35	70	12	24	3	6
Fabijoniškių ir Žemynos mokyklos	48	6	28	58,33	14	29,17	6	12,5
	46	7	28	60,87	14	30,44	4	8,69
	46	8	38	82,60	5	10,87	3	6,53
Visi:	190	5-8	129	67,9	45	23,68	16	8,42

Didelę reikšmę ekologiniam ugdymui turi vaizdinė medžiaga, t.y. laidos, filmai apie gamtosaugą. Viena iš gamtosauginių renginių formų yra filmų demonstravimas bei laidų apie gamtą peržiūra, jų aptarimas. Pamokoje ir popamokinėje veikloje tai efektyvi priemonė, kuri praplečia mokinio akiratį, įgalina geriau perimti ir įsiminti naujas žinias. Televizijos laidos (videofilmai), kuriuose rodomi įtaigūs, natūralūs vaizdai daro didelį emocinį poveikį moksleiviams.

9 klausimas. *Ar žiūri laidas apie gamtą ir jos išsaugojimą?* Buvo įdomu sužinoti, kiek mokinių ir kokias žiūri laidas apie gamtą, gyvūnus? Ar patys domisi gamtos pažinimu? Galbūt labiau mokinių žiūrimos laidos, kurie ugdomi gamtosauginėje mokykloje. Kokiame vaikų amžiuje labiau domimasi laidomis apie gamtą?

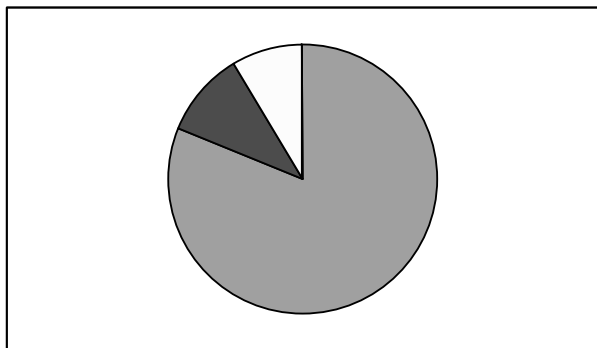
Lietuvos televizija rengia aplinkosauginio ugdymo laidas: „Pradėk nuo savęs“, „Langas į gamtą“, „Mūsų gyvūnai“, tačiau mokomųjų laidų dar jaučiamas stygius.

Visos Lietuvos televizijos stotys transliuoja nemažai užsienyje sukurtų filmų apie gamtą bei aplinkosaugą. Tai dokumentiniai serialai: „Paslaptingasis gamtos pasaulis“, „National Geographic“ pristato, t.y. laidų ciklas“, taip pat rodomi kanalai „Animal planet“, „Discovery channel“, „BBC World“. (8 lentelė ir 2 pav.)

8 lentelė. *Ar žiūri laidas apie gamtą ir jos išsaugojimą?*

Mokykla	Bendras skaičius mokinių	Klasė	Taip		Ne	
			sk.	%	sk.	%
Vilniaus	24	5	10	41,7	14	58,3
Fabijoniškių	24	6	12	50	12	50
vidurinė mokykla	22	7	9	41	13	59
	20	8	14	70	6	30
Vilniaus	26	5	9	35	17	65
Žemynos pagrindinė mokykla	24	6	21	87,5	3	12,5
	24	7	14	58,3	10	41,7
	26	8	17	65,4	9	34,6
Visi:	190		106	55,8	84	44,2

Pagal tyrimų gautus rezultatus matyti, kad didesnė dauguma 55,8 % respondentų domisi gamtos pažinimu informavimo priemonės pagalba. Lyginant abiejų mokyklų mokinių rezultatus matyti, kad daugiau laidų žiūri Vilniaus Žemynos pagrindinės mokyklos mokiniai, tačiau jie dažniausiai įvardino kanalus. Dauguma mokinių 81,1% žiūri kanalus: „Animal Planet“, „Discovery channel“. Tarp 6-7 klasių mokinių mėgstamos laidos yra „Mūsų gyvūnai“, „Langas į gamtą“, dokumentiniai serialai apie gamtą (10,4%), vyresnieji paaugliai domisi laida „Pradėk nuo savęs“ (8,5%).

2 pav.

Pilka – 81,1% - „Animal Planet“, „Discovery channel“

Juoda – 10,4% - „Mūsų gyvūnai“, „Langas į gamtą“, dokumentiniai serialai apie gamtą

Balta – 8,5% - laida „Pradėk nuo savęs“

Kaip jau minėjau, šeimoje pirmiausia pradedama ugdyti ekologinė pasaulėžiūra. Svarbu, kaip mokiniai praleidžia laisvalaikį su savo tėvais. Nuo pačių tėvų požiūrio į ekologines problemas, priklauso ir jų vaikų požiūris į jas. 11 klausime respondentų klausiau: *Kaip dažniausiai praleidi laisvalaikį su tėvais?* (9 lentelė) Galiu daryti prielaidą, kad jeigu mokiniai didelę dalį laisvalaikio praleidžia būdami gamtoje, keliaudami ir padedami savo tėvams tvarkytis, tai formuojasi ne tik ekologiniai elgesio motyvai praktinėje veikloje, bet ir pareiginga, atsakinga asmenybė. 12 klausime *Ar sode (sodyboje) padedi tėvams?* Norėjau sužinoti, kokius darbus atlikti vaikai padeda savo tėvams.

Pagal gautus tyrimo rezultatus matyti, kad 59,5% atsakiusiųjų dažniausiai laisvalaikį su tėvais praleidžia gamtoje. 60% mokinių teigė, kad jie prižiūri aplinką, 30% respondentų atsakė, padedantys tėvams grėbti lapus bei ravėti daržą, o 10% mokinių – niekuo nepadeda tėvams. 40,5 % mokinių praleidžia namuose, kartu žiūrėdami televizorių.

9 lentelė. *Kaip dažniausiai praleidi laisvalaikį su tėvais?*

Mokykla	Bendras skaičius mokinių	Klasė	Žiūrite TV		Būnate gamtoje, sode, keliaujate		Būnate namuose	
			sk.	%	sk.	%	sk.	%
Vilniaus	24	5	2	8,3	13	54,2	9	37,5
Fabijoniškių	24	6	5	20,8	15	62,5	4	16,7
vidurinė	22	7	-	-	14	63,6	8	36,4

mokykla	20	8	1	5	15	75	4	20
Vilniaus	26	5	3	11,5	9	34,6	14	53,9
Žemynos	24	6	3	12,5	17	70,8	4	16,7
pagrindinė	24	7	2	8,3	17	70,8	5	20,9
mokykla	26	8	2	7,7	13	50	11	42,3
Visi:	190		18	9,5	113	59,5	59	31

Išsiaiškinti mokinių ekologinį išprusimo lygį ir jų ekologinį sąmoningumą pateikiau kelis klausimus, kurie tarpusavyje susiję. 13 klausimas *Kur dažniausiai išmeti šiukšles būdamas gamtoje?* Kartu su klausimu pateikiau ir atsakymų variantus: a) į šiukšlių dėžę arba laužavietę; b) kur papuola metu; c) įvairiai. (10 lentelė)

10 lentelė. *Kur dažniausiai išmeti šiukšles būdamas gamtoje?*

Mokykla	skai- čius	Klasė	A				B				C			
			M		B		M		B		M		B	
			sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%
Fabijoniškių m-kl.	24	5	10	83,3	11	91,7	-	-	-	-	2	16,7	1	8,3
	24	6	9	75	6	50	-	-	1	8,3	3	25	5	41,7
	22	7	8	61,5	6	66,7	-	-	-	-	5	38,5	3	33,3
	20	8	7	63,7	6	66,7	4	36,3	2	22,2	-	-	1	11,1
Žemynos m-kl.	26	5	10	76,9	6	46,15	-	-	1	7,7	3	23,1	6	46,15
	24	6	10	83,3	10	83,3	-	-	-	-	2	16,7	2	16,7
	24	7	11	91,7	9	75	-	-	-	-	1	8,3	3	25
	26	8	11	84,6	12	92,3	1	7,7	-	-	1	7,7	1	7,7
Visi:	190	5-8	76	40	66	34,7	5	2,7	4	2,1	17	8,9	22	11,6

Pagal tyrimo gautus rezultatus paaiškėja, jog 74,7% atsakiusiųjų ne tik žino, bet ir elgiasi dorai gamtos ir savo pačių atžvilgiu. juose susiformavęs ekologinis supratimas apie gamtos tausojimą. Iš viso 4,8 % iš jų 5 mergaitės (8 klasės) ir 4 berniukai,

ekologiškai labai menkai išprusę. Įvairiai pasielgtų su šiukšlėmis 20,5% mokinių, galima būtų teigti, kad jų ekologinė kultūra menka, o ekologinė sąmonė dar nėra brandi.

13 klausime atsakymai susiję su patogioje situacijoje susidūrusiais veiksmais ir mokinių poelgiais, kai netoli yra šiukšliadėžė.

14 klausime *jeigu gamtoje nėra šiukšliadėžių šiukšles išmeti, kaip su jomis elgiesi?* patikrinamas mokinių gilesnis ekologinis sąmoningumas, tai atsiskleidžia jam nepatogioje situacijoje, kai nėra šalia šiukšliadėžės. Atsakymų variantai: a) surenki į maišelį ir vėliau išmeti į šiukšlių dėžę; b) dedi į laužavietę, o paskui sudegini; c) meti kur papuola. (11 lentelė)

11 lentelė. *Jeigu gamtoje nėra šiukšliadėžių, kaip tada elgiesi?*

Mokykla	Bendr sk.	Klasė	A				B				C			
			M		B		M		B		M		B	
			sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%
Fabijoniškių m-kla	24	5	10	83,3	9	75	2	16,7	3	25	-	-	-	-
	24	6	5	41,7	4	33,4	5	41,7	7	58,3	2	16,6	1	8,3
	22	7	9	69,3	7	77,8	4	30,7	1	11,1	-	-	1	11,1
	20	8	6	54,5	6	66,7	3	27,3	2	22,2	2	18,2	1	11,1
Žemynos m-kla	26	5	4	30,8	3	23,1	7	53,8	6	46,1	2	15,4	4	30,8
	24	6	10	83,3	10	83,3	-	-	-	-	2	16,7	2	16,7
	24	7	6	50	5	41,7	5	41,7	5	41,7	1	8,3	2	16,6
	26	8	8	61,5	9	69,2	4	30,8	4	30,8	1	7,7	-	-
Visi:	190	5-8	58	30,5	53	27,9	30	15,8	28	14,7	10	5,3	11	5,8

Pagal gautus tyrimo rezultatus matyti, kad į paskutinį klausimą atsakė ryškiai mažiau respondentų t.y. (11,1%) negu prieš tai buvusiame klausime (13 klausime (20,5%)). Gali būti, kad atsakymo variantą „įvairiai“ 13 klausime respondentai suprato kaip arba į laužą arba į šiukšliadėžę.

15 klausimas. *Ar rūšiuojate su šeima biutines atliekas?* Norėjau išsiaiškinti, ar tėvai prisideda prie vaiko ekologinės kultūros ugdymo. Koks pačių tėvų ekologinis išprusimas? Juk viena iš didžiausių ekologinių problemų nepakankamas atliekų

perdirbimas, vis didėjantis atliekų sąvartynai, gamtos tarša. Viena iš gamtosauginių renginių temų atliekų perdirbimo problema. Įvairiomis akcijomis, projektais stengiamasi atkreipti visų žmonių dėmesį ir paskatinti juos rūšiuoti atliekas.

12 lentelė. *Ar rūšiuojate su šeima buitines atliekas?*

Mokyklos	Bendras skaičius mokinių	Klasės	Taip		Ne	
			sk.	%	sk.	%
Vilniaus	50	5	8	16	42	84
Fabijoniškių	48	6	8	16,7	40	83,3
ir Žemynos	46	7	9	19,6	37	80,4
mokyklos	46	8	17	37	29	63
Visi:	190	5-8	42	22,1	148	77,9

Pagal gautus tyrimo rezultatus matyti, kad dauguma 77,9 % respondentų tėvų nerūšiuoja buitinių atliekų.

Mano nuomone, kad jei tėvai nemoko ir neugdo savo vaikų ekologiškai, dorai elgtis, patys teršia gamtą, darydami sau didesnę žalą negu pačiai gamtai. Gamta gali išgyventi be žmogaus, tačiau žmogus be jos – ne. Manychiau, kad mokiniai galės pamokyti savo tėvus, patys rūšiuos atliekas, nes gamtosauginiuose renginiuose ši tema dažna.

16 klausimas. *Kaip tu mani, kam naudinga ir reikalinga rūšiuoti atliekas?* Moksleiviai buvo paprašyti pateikti svarbiausius argumentus. Dauguma mokinių 49,5% atsakė, jog nežino kam tai naudinga, ir reikalinga. 32,1 % respondentų atsakė, kad galima perdirbti žaliavas ir gamta bus švaresnė. 18,4% atsakiusiųjų minėjo, kad taip gamta saugoma nuo taršos.

17 klausimas. *Kaip manai, kas tave turėtų paskatinti saugoti gamtą?*

13 lentelė.

Mokykla	Bendras skaičius	Klasės	Tėvai		Mokytojai		Pats		Draugai ir pažįstami		Visi variantai	
			sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%
Vilniaus	50	5	5	10	2	4	39	78	2	4	2	4
Fabijoniškių	48	6	6	12,5	5	10,5	31	64,6	2	4,17	4	8,23
ir Žemynos mokyklos	46	7	2	4,35	6	13,05	28	60,9	-	-	10	21,7
	46	8	4	8,7	10	21,7	23	50	2	4,4	7	15,2
Visi atsakiusieji	190	5-8	17	8,9	23	12,1	121	63,7	6	3,2	23	12,1

Iš gautų tyrimų rezultatų matyti, kad daugiausia 63,7% moksleivių teigia, kad jie patys (t.y. nereikia skatinti). 12,1% apklaustųjų mano, kad juos paskatinti turėtų mokytojai ir 12,1% teigia, kad paskatintų visi išvardinti asmenys. 8,9% respondentų atsakė, kad gamtos saugojimu turėtų paskatinti tėvai, o 3,2%mano, kad draugai.

20 klausimas. *Kokioje užklasinėje veikloje, susijusioje su gamtos pažiminiu, tausojimu dalyvauji?*

14 lentelė.

Mokykla	Bendras skaičius	Klasė	Dalyvauja užklasinėje veikloje				Nedalyvauja			
			Mergaitės		Berniukai		Mergaitės		Berniukai	
			sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%
Vilniaus	24	5	1	8,3	1	8,3	11	91,7	11	91,7
Fabijoniškių	24	6	2	16,7	-	-	10	83,3	12	100
vidurinė mokykla	22	7	2	15,4	1	11,1	11	84,6	8	88,9
	20	8	9	81,8	5	55,6	2	18,2	4	44,4
Visi	90	5-8	14	15,6	7	7,8	34	37,8	35	38,8

Vilniaus	26	5	4	30,8	3	23,1	9	69,2	10	76,9
Žemynos	24	6	2	16,7	-	-	10	83,3	12	100
pagrindinė mokykla	24	7	5	41,7	2	16,7	7	58,3	10	83,3
	26	8	2	15,4	3	23,1	11	84,6	10	76,9
visi	100	5-8	13	13	8	8	37	37	42	42
Visi atsakiusieji:	190	5-8	27	14,2	15	7,9	71	37,4	77	40,5

Iš pateiktų tyrimo rezultatų matyti, 22,1% moksleivių dalyvauja užklasinėje veikloje susijusioje su gamtos pažinimu, tausojimu. 77,9% respondentų teigė, kad nedalyvauja užklasinėje veikloje. Iš rezultatų matyti skirtumą, kad daugiau mergaitės yra aktyvesnės užklasinėje veikloje, nei berniukai. Mokiniai dažniausiai mini tokius būrelius: jaunieji turistai, biologijos būreliai. Taip pat moksleiviai dalyvauja įvairiuose mokyklos rengiamuose renginiuose, tvarko aplinką. Berniukai dalyvauja jaunųjų ugniagesių sąjungos veikloje.

21 klausimas. *Kaip manai, ar veiksmingos gamtosauginės akcijos?*

15 lentelė.

Mokykla	Bendras skaičius	Klasė	Taip				Ne			
			Mergaitės		Berniukai		Mergaitės		Berniukai	
			sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%
Vilniaus	24	5	12	100	9	75	-	-	3	25
Fabijoniškių vidurinė mokykla	24	6	7	58,3	12	100	5	41,7	-	-
	22	7	9	69,2	8	88,9	4	30,7	1	11,1
	20	8	7	63,6	7	77,8	4	36,4	2	22,2
Vilniaus	26	5	10	76,9	7	53,8	3	23,1	6	46,2
Žemynos pagrindinė mokykla	24	6	8	66,7	5	41,7	4	33,3	7	58,3
	24	7	9	75	11	91,7	3	25	1	8,3
	26	8	13	100	11	84,6	-	-	2	15,4
Visi	190	5-8	75	39,5	70	36,8	23	12,1	22	11,6

76,3% respondentų mano, kad gamtosauginės akcijos veiksmingos ir dažniausiai argumentuoja, kad gamtosauginės akcijos juos sutelkia, skatina susimąstyti gamtosauginėmis problemomis, parodo jų darbo reikšmę.

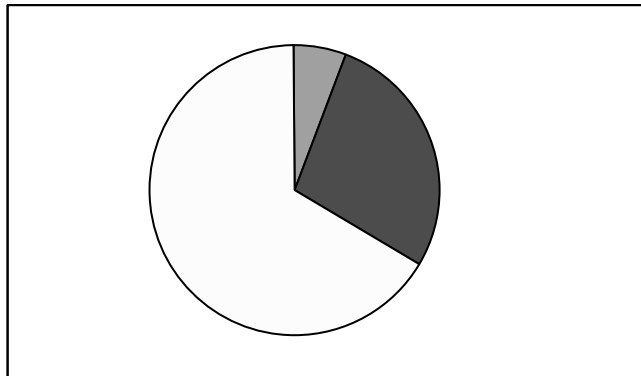
23,7% respondentų mano, kad gamtosauginės akcijos neveiksmingos, kadangi jos yra trumpalaikės, atsitiktinės ir neprivertčia jų pakeisti savo požiūrio ir įpročių. Norėčiau atkreipti dėmesį, kad mažesnis procentas Vilniaus Fabijoniškių vidurinės mokyklos mokinių teigė, kad gamtosauginės akcijos neveiksmingos, skirtingai negu Vilniaus Žemynos pagrindinės mokyklos, kuri nedalyvauja gamtosauginių mokyklų programoje.

Į 24 klausimą, *kokias žinai su gamtos saugojimu susijusias organizacijas?*

Daugiausia 60% moksleivių paminėjo žaliųjų organizaciją, taip pat vardino skautų, jaunųjų turistų, jaunųjų gamtininkų organizacijas. Vilniaus Fabijoniškių vidurinės mokyklos mokiniai papildė organizacijų „sąrašą“: „Draugija Lietuvai gražinti“, „Žalioji taškas“, „Pasaulinis gamtos fondas“.

25 klausimas. *Ką žinai apie Lietuvos žaliųjų veiklą?*

2pav.

juoda – 27,9%- saugo gamtą
pilka – 5,8 % - saugo gamtą, rengia akcijas, protestuoja
balta -66,3%-nežino

26 klausimas. *Kokius žinai leidinius susijusius su gamtosauga?* (16 lentelė)

Iš rezultatų matyti, kad vyresni mokiniai daugiausia skaito gamtosauginę literatūrą. Mokiniai vardino laikraščius: „Žalioji pausalis“, „Žalioji Lietuva“, taip pat ir žurnalus, kuriuose dažnos temos yra apie gyvūnus t.y.: „Didysis šuo“, „Mūsų gyvūnai“.

16 lentelė.

Mokykla	Bendra skaičius	Klasė	Vardino leidinius		Neatsakė	
			sk.	%	sk.	%
Vilniaus	24	5	3	12,5	21	87,5
Fabijoniškių mokykla	24	6	2	8,3	22	91,7
	22	7	4	18,1	18	81,9
	20	8	8	40	12	60
Vilniaus Žemynos mokykla	26	5	3	11,5	23	88,5
	24	6	5	20,8	19	79,2
	24	7	7	29,2	17	70,8
	26	8	10	38,5	16	61,5
Visi:	190	5-8	42	22,1	148	77,9

27 klausimas. *Ar tavo tėvai dalyvauja visuomeninėje veikloje?*

17 lentelė.

Mokykla	Bendr. sk. okinių	Klasės	Taip		Ne	
			sk.	%	sk.	%
Vilniaus	50	5	9	18	41	82
Fabijoniškių ir Žemynos mokyklos	48	6	4	8,3	44	91,7
	46	7	11	23,9	35	76,1
	46	8	11	23,9	35	76,1
Visi atsakiusieji:	190	5-8	35	18,4	155	81,6

Iš tyrimo gautų rezultatų matyti, kad daugumos 81,6% respondentų tėvai nedalyvauja visuomeninėje veikloje. 18,4% apklaustųjų teigė, kad jų tėvai dalyvauja visuomeninėje veikloje.

28 klausimas. *Kokias žinai gamtosauginės paskirties akcijas, renginius? Kokiose tu dalyvauji?*

18 lentelė.

Mokykla	Ben- dras skai- čius	Klasė	„Išvaly- kime pasaulį“		„Žemės diena“		„Pasodin- kime medį“		Talkose, įvairiuose renginiuose		Nedalyvauja	
			sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%
Vilniaus	24	5	3	12,5	4	16,7	3	12,5	4	16,7	10	41,6
Fabijo- niškių mokykla	24	6	2	8,3	6	25	2	8,3	6	25	8	33,4
	22	7	3	13,6	4	18,2	1	4,5	8	36,4	6	27,3
	20	8	1	5	3	15	4	20	9	40	3	15
Visi	90	5-8	9	10	17	18,9	10	11,1	27	30	37	41,1
Vilniaus Žemės- nos mokykla	26	5	2	7,7	3	11,5	1	3,8	4	15,4	16	61,6
	24	6	4	16,7	4	16,7	3	12,5	4	16,7	9	37,4
	24	7	4	16,7	6	25	2	8,3	5	20,8	7	29,2
	26	8	6	23,1	7	26,9	6	23,1	4	15,4	3	11,5
visi	100	5-8	16	16	20	20	12	12	17	17	35	35
Visi atsakiu- sieji:	190	5-8	25	13,2	37	19,5	22	11,6	44	23,1	62	32,6

Iš gautų tyrimo rezultatų matyti, kad 67,4% moksleivių dalyvauja įvairiuose gamtosauginiuose renginiuose, o 32,6% moksleivių jokiuose. Įvairiose renginiuose, talkose dalyvauja 23,1 % mokinių.

Gamtosauginės mokyklos (Vilniaus Fabijoniškių vidurinė mokykla), kurios programa orientuota į praktinę gamtosauginę veiklą, didesnis procentas mokinių nedalyvauja renginiuose nei Vilniaus Žemynos pagrindinėje mokykloje.

Iš išvardintų pačių mokinių renginių daugiausia 30 % dalyvauja mokinių talkose, įvairiose akcijose, renginiuose iš gamtosauginės mokyklos, 17 % respondentų iš Vilniaus Žemynos pagrindinės mokyklos.

„Išvalykime pasaulį“ renginyje daugiau 16 % apklaustųjų dalyvauja iš Vilniaus Žemynos mokyklos, nei iš gamtosauginės mokyklos, 10% visų dalyvaujančių renginiuose.

29 klausimas. *Kaip pats prisidedi prie gamtosauginių renginių savo mokykloje?*

Šiame klausime buvo pateikti atsakymų variantai: a) renku medžiagą pranešimams, atlieku įvairius darbus, diskusijose dalyvauju; b) esu tik žiūrovas; c) man tai neįdomu, visai nedalyvauju. Dauguma 47,4 % respondentų atsakė, kad jie tik stebi renginius. Aktyviai dalyvauja 32,4 % moksleivių. 20 % atsakiusių nedalyvauja gamtosaugiuose renginiuose savo mokyklose.

30 klausimas. *Kokių renginių mokykloje pageidautum šia tematiką?*

19 lentelė.

Mokykla	Bendras skaičius	Klasė	Apie gamtosaugą		Apie gyvūnų globą		Tvarkymas aplinkos		Jokių	
			sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%
Vilniaus	24	5	2	8,3	1	4,2	4	16,7	17	70,8
Fabijoniškių vidurinė mokykla	24	6	1	4,2	-	-	2	8,3	21	87,5
	22	7	4	18,2	-	-	-	-	18	81,8
	20	8	6	30	3	15	-	-	11	55
Vilniaus Žemynos pagrindinė mokykla	26	5	1	3,8	-	-	3	11,5	22	84,7
	24	6	2	8,3	4	16,7	4	16,7	14	58,3
	24	7	8	33,3	1	4,2	7	29,2	8	33,3
	26	8	8	30,8	2	7,7	11	42,3	5	19,2
	190	5-8	32	16,9	11	5,8	31	16,3	116	61

Iš gautų rezultatų tyrimų matyti, kad 61% respondentų yra abejingi tokiems renginiams. 16,9 % atsakiusių, norėtų daugiau apie pačią gamtosaugą renginių. Gamtos švarinimo renginių pageidautų 16,3% mokinių, apie gyvūnų globą 5,8%.

31 klausimas. *Kuo naudingi gamtosauginiai renginiai tau?*

Šiame klausime nebuvo pateikti atsakymų variantai. Dauguma moksleivių gamtosauginių renginių naudingumą minėjo ne kaip patiems sau, o gamtai, kuriai jie padeda per įvairius organizuojamus renginius. Naudingumą patiems vardijo: gavimas žinių, skatinimas susimąstyti apie gamtą, pagalba gyvūnams, patiems malonumas padėjus gamtai.

IŠVADOS

1. Renginys – tai vieningas, laike ir erdvėje apribotas žodžių, veiksmų, vaizdų junginys, skirtas tam tikrai temai atskleisti ir išreikštas atitinkamomis priemonėmis bei metodais. Mūsų dienomis iškilus ekologiškai problemai mokykla turi tapti ekologinės kultūros židiniu. Šiam tikslui gali sėkmingai pasitarnauti mokykloje organizuojami gamtosauginės paskirties renginiai: gamtos ir kalendorinės šventės; teminiai vakarai, išvykos į gamtą, aplinkos tvarkymo talkos ir kt.
2. Pagal tyrimų gautus rezultatus nustatyta, kad 62% 13 - 14 metų paaugliai įvertina Lietuvos visuomenės požiūrį į gamtą ir jos saugojimą kaip vartotojišką, pagrįsta siekimu gauti kuo daugiau naudos. Daugumai 92,63 % mokinių kelia nerimą gamtosauginės problemos. 83,7% apklaustųjų teigia, kad gamtos saugojimas priklauso nuo kiekvieno žmogaus, nesvarbu kokio amžiaus, profesijos ar visuomeninės padėties jis būtų.
3. Ugdyti pilietinę sąmonę, ekologinę kultūrą padeda gamtosauginės paskirties renginiai, kurie yra veiksmingi tiek mokiniams, tiek visai visuomenei. Pagal tyrimų rezultatus mokiniai 76,3% gamtosauginės paskirties renginius laiko veiksmingus.
4. Mokinių abejingumą gamtai galima sieti su jų šeimose neugdama ekologinė kultūra. Pagal gautus tyrimų rezultatus, 77,9% mokinių šeimose nerūšiuojamos buitinės atliekos. Taip pat didelės įtakos turi ir tėvų nedalyvavimas gamtosauginėje veikloje.
5. Mokiniai daugiausia vardino gamtosauginės paskirties renginius, kokie buvo organizuojami jų mokykloje. Taigi svarbu, kad mokykla įtrauktų į gamtosauginius renginius ir visą bendruomenę.
6. 76,3% apklaustųjų teigia, kad gamtosauginės paskirties renginiai ne tik padeda sužinoti daugiau apie gamtą, bet ir padeda susimąstyti apie ekologines problemas.
7. 39% mokinių teigia, kad reikėtų daugiau gamtosauginės paskirties renginių susijusių su gyvūnų globa, gamtinės aplinkos tvarkymu ir jos švarumo palaikymui.

LITERATŪRA

1. Aplinka ir mes. – Vilnius, 1995.
2. Aramavičiūtė V. Ekologinis ir dvasinis ugdymas: problemos, sąsajos // Ekologija kaip socialinis procesas. – Šiauliai, 1996.
3. Bajorinaitė D. J. Biologijos mokytojo ieškojimai gamtamoksliniame ugdyme. – Vilnius, 1999.
4. Balbierius A. Žalias Nojaus laivas. - Vilnius, 1990.
5. Balsienė O., Živatkauskienė V. Ekologinio ugdymo ypatumai miesto ir kaimo mokyklose // Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose III respublikinės konferencijos straipsnių rinkinys. – Šiauliai, 1993.
6. Bendrosios programos. Projektai. – Vilnius, 1994.
7. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne. – Vilnius, 1993.
8. Edward J., Kormondy A. Ekologinės sąvokos. – Kaunas, 1992.
9. Ekologija ir etnografija. – Vilnius, 2000.
10. Ekologinis ugdymas mokykloje. – Šiauliai, 1997.
11. Ekologinis ugdymas. Universaliosios programos. – Vilnius, 1992.
12. Etika. Vadovėlis 5 – 6 klasei. – Vilnius, 2003.
13. Etika. Vadovėlis 7 – 8 klasei. Dėmesys kitiems. – Vilnius, 1997.
14. Galkutė L. Pamištos senos naujovės // Žaliasis pasaulis 1997 12 01-15, Nr. 21
15. Gurevičiūtė G., Lekevičius E., Galkutė L., Motiejūnienė E. Nojaus laivas. Ekologinis ugdymas mokykloje. – Vilnius, 1998
16. Kalenda Č. Ekologinė etika. – Vilnius, 1998.
17. Kalenda Č. Ekologinė etika: grožio ir gėrio sąveika. – Vilnius, 1991.
18. Kalenda Č. Ekologinės etikos paskirtis. – Vilnius, 1993.
19. Kalenda Č. Ekologinė krizė ir dorovė. – Vilnius, 1992.
20. Kalenda Č. Gamta ir etika // Mūsų gamta, Nr. 2. Vilnius, 1991.
21. Kalenda Č. Žmogaus pašaukimas. – Vilnius, 1991.

22. Kalenda Č. Vertybių pagrindimas ekologinėje etikoje // Problemos. Nr. 51, 1997.
23. Kliminskienė R. Ekologinis ugdymas: emocinis ir vertybinis santykis su gamta // Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: III respublikinės konferencijos straipsnių rinkinys. – Vilnius, 1997.
24. Kūlgrinda. Ekologijos ir kultūros almanachas. – Vilnius, 1990. Nr. 1
25. Lekevičius E., Motiejūnienė E. Gamta ir žmogus 5 klasei. – Vilnius, 1997.
26. Lietuvos Respublikos visuomenės aplinkosauginio švietimo (ugdymo, mokymo, informavimo) strategija ir veiksmų programa. – Vilnius, 1997.
27. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos. – Vilnius, 1994.
28. Lučiūnas L. Pasaulis prasideda nuo Tavęs // Žaliasis pasaulis 1997 gegužė 1-15
29. Maceina. A. Tautinis auklėjimas. – Kaunas, 1991.
30. Martinaitis M. Tai mums duota vieną kartą // Kultūros barai. 1989. Nr. 6.
31. Makarskaitė R. Ekologinio švietimo galimybės papildomo ugdymo sistemoje (Daktaro disertacija). – Vilnius, 1998.
32. Miežienė R. Ekologinio ugdymo sistema pradinėje mokykloje // Ekologinis ugdymas pradinėje mokykloje. – Šiauliai, 1997.
33. Monkevičienė O. Vaikų darželio programa “Vėrinėlis”. – Vilnius, 1995 II dalis.
34. Petrikenė V. Kiekvienas išsaugokime bent po vieną medį // Dialogas. 2005 gegužės 6 d. Nr. 18 (658).
35. Platelis K. Būstas prie Nemuno. – Vilnius, 1998.
36. Razumaitė J. Aplinkosauginės teisės: raida ir įgyvendinimas // Žalioji Lietuva 2005 kovas Nr. 05 (231)
37. Ruktauskienė R. Pasišventimas ekologiniam ugdymui // Žaliasis pasaulis 1997 kovo 15-31
38. Saviščevidienė S. Ekologinis ugdymas darželyje. – Šiauliai, 1993.
39. Stulpinas T. Ugdymo turinys. – Šiauliai, 1994

40. Šapokienė E. Ekologinio ugdymo sistema mokykloje // Žaliasis pasaulis Nr.2 1997 01 16–31
41. Šapokienė E. Ekologinio švietimo Lietuvos tautinėje mokykloje koncepcija. – Vilnius, 1990.
42. Šapokienė E. Mokykla + aplinka = VIOLA. – Šiauliai, 2001.
43. Šenavičius A. Ekologinio auklėjimo problemos // Pedagogika, 1991, t. 27.
44. Šlapkauskas V. Ekologinio ugdymo programa // Bendrosios programos. Projektai. – Vilnius, 1994.
45. Šlapkauskas V. Mintys apie ekologinės kultūros ugdymą // Tautinė mokykla. 1990. Nr. 2.
46. Šveiceris A. Kultūra ir etika. – Vilnius, 1989.
47. Vaicekausnikė V. Esu žmonių vaikas. Dorinio ugdymo vadovėlis 5 – 7 klasėms. – Vilnius, 1998.
48. Zemlickas G. Ar Lisabonos strategija aktuali Lietuvai? // Mokslo Lietuva 2005 Nr.4 (316)
49. Znutienė S. Tarptautinis judėjimas “Ekokomanda”. Visuotinio veiksmų plano žemei išsaugoti programa // Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: III respublikinės konferencijos straipsnių rinkinys. – Vilnius, 1997.
50. Žaliosios minies ratas. – Vilnius, 1998.
51. Žaliuoju taku: Ekologija 4 – 8 klasei. Mokytojo knyga. – Kaunas, 1997.
52. Экологизация сознания во взаимодействии общества и природью. – Иваново, 1984.
53. Экология и культура. – Ставрополь 1995.
54. Ясвин В, А, Особенности личностного отношения к природе в подростковом и юношеском возрасте // Вопросы психологии, 1995 Nr. 4
55. Bildung und Wissenschaft, 2000, Nr. 4.
56. www.am.lt
57. www.eea.eu.int

SANTRAUKA

Gamtos išsaugojimas tiesiogiai priklauso nuo aplinkosauginio visuomenės išprusimo. Lietuvoje, palyginus su kitomis Europos Sąjungos narėmis, ekologinė kultūra dar menka. Svarbiausia, siekiant ekologinės kultūros, yra dorovė.

Gamtosauginės paskirties renginiai yra viena iš formų ugdant šiuolaikinę asmenybę, suprantančią ir gebančią spręsti gamtinės aplinkos, tinkamos gyventi, išsaugojimo problemą. Gamtosauginės paskirties renginiai (akcijos, pranešimai, ekskursijos ir pan.) turi būti skirti ne tik paskatinti domėtis aplinka, bet ir aktyviai dalyvauti ją saugant. Šiame darbe apžvelgti tyrimo, atlikto Vilniaus Fabijoniškių vidurinėje ir Vilniaus Žemynos pagrindinėje mokyklose 5 - 8 klasių moksleivių rezultatai. Tyrimo tikslas buvo atskleisti gamtosauginės paskirties renginių pobūdį, jų kaip vienos iš mokinių ekologinio ir dorovinio auklėjimo formų reikšmę. Apibrendrinus tyrimo rezultatus, galima daryti išvadą, kad mokinių abejingumą gamtai, galima sieti su ju šeimose neugdama ekologine kultūra. Apklaustos duomenimis net 76,3 procentai respondentų gamtosauginės paskirties renginius laiko veiksmingais.

Mokykla ugdydama šiuolaikinį žmogų gebantį spręsti sparčiai besikeičiančiame pasaulyje vis iškylančias problemas, tame tarpe ir ekologines, turi kurti ir įgyvendinti gamtosaugines programas plačiau įsijungti į įvairių tarptautinių fondų remiamas programas.

SUMMARY

Nature preservation directly depends on the environmental education of the society. Compared to the other member states of the European Union the ecological culture in Lithuania is still low. Morals is of utmost importance in achieving ecological culture.

Environmental events is one of the forms for developing a modern personality, who understands and is able to solve the issues of nature preservation. Environmental events (presentations, actions, excursions, etc.) should be intended not only to promote

interest in environment but also participation in preserving it. This paper reviews the results of a survey carried out among the schoolchildren (5 – 8) of Vilnius Fabijoniškės and Vilnius Žemyna secondary schools. The aim of the survey was to analyse the importance of environmental events as a means of ecological and moral education. Concluding the results of the survey it may be said that the indifference of schoolchildren to nature is related to lack of environmental education in the family. According to the data of the survey even 76.3 percent of respondents consider environmental events effective.

The school system developing a modern personality, who is able to live in the rapidly changing world and solve the issues that arise in it, including environmental ones, should develop and implement environmental programs and take part more in the different programs supported by international funds.

1. Ką žinai apie gamtosaugą?
.....
.....
2. Ką tu manai apie nuolatinės grėsmės gamtosaugines problemas?
 - a) man, tai kelia nerimą;
 - b) tikiuosi, kad žmonija greitai pradės spręsti šias problemas;
 - c) man tai nerūpi.
3. Pateik svarbiausius 5 argumentus, kodėl žmonės turėtų tausoti gamtą?
 - a)
 - b)
 - c)
 - d)
 - e)
4. Kaip tu manai nuo ko priklauso gamtos išsaugojimas?
 - a) nuo tavęs; b) nuo kitų žmonių; c) nuo vyriausybės politikos;
 - d) nuo visų žmonių nepriklausomai nei nuo amžiaus, nei nuo profesijos, nei nuo visuomeninės padėties.
5. Kaip tu įvertintum Lietuvos visuomenės požiūrį į gamtą ir jos išsaugojimą?
 - a) iš gamtos galime ir privalome imti tai, kas naudinga ir kuo daugiau;
 - b) iš gamtos galime pasisemti fizinių jėgų ir dvasinės stiprybės;
6. Kaip supranti posakį „Gamtą – mūsų namai“?
.....
.....
7. Kaip manai, kam naudingas Kauno zoologijos sodas?
 - a) naudingas žmonėms; b) naudingas gyvūnams;
 - c) naudingas žmonėms ir gyvūnams.
8. Kodėl taip manai? Pateik 2 argumentus.
 - a)
 - b)
9. Ar žiūri laidas apie gamtą ir jos išsaugojimą?
 - a) taip; b) ne
10. Išvardink tas laidas:
 - a)
 - b)
 - c)
11. Kaip dažniausiai praleidi su tėvais laisvalaikį?
 - a) žiūrite TV b) būnate gamtoje, sode, keliaujate; c) būnate namuose.
12. Ar sode (sodyboje) padedi tėvams:
 - a) grėbi lapus; b) daržą ravi; c) aplinką prižiūri; d) nieko nepadedi.
13. Gamtoje šiukšles dažniausiai išmeti:
 - a) į šiukšlių dėžę arba laužavietę; b) kur papuola metu; c) įvairiai.
14. Jeigu gamtoje nėra šiukšliadėžių šiukšles išmeti:
 - a) surenki į maišelį ir vėliau išmeti į šiukšlių dėžę;

- b) dedi į laužavietę, o paskui sudegini; c) meti kur papuola.
15. Ar rūšiuojate su šeima buitines atliekas?
a) taip; b) ne.
16. Kaip manai, kam tai naudinga ir reikalinga? Pateik keletą argumentų.
a)
b)
17. Kaip manai kas tave turėtų paskatinti saugoti gamtą?
a) tėvai; b) mokytojai; c) pats; d) draugai ir pažįstami; e) visi.
18. Kaip manai ar nuo tavęs priklauso gamtos saugojimas?
a) taip; b) ne.
19. Kodėl taip manai? Pateik svarbiausius 3 argumentus.
a)
b)
c)
20. Kokioje užklasinėje veikloje, susijusioje su gamtos pažinimu, tausojimu dalyvauji?
a)
b)
21. Kaip manai, ar veiksmingos gamtos sauginės akcijos?
a) taip; b) ne.
22. Kodėl taip manai? Pateik 3 argumentus.
a)
b)
c)
23. Ar turi draugų, kurie dalyvautų gamtos sauginėje veikloje?
a) taip; b) ne.
24. Kokias žinai su gamtos saugojimu susijusias organizacijas?
a)
b)
25. Ką žinai apie Lietuvos žaliųjų veiklą?
.....
.....
26. Kokius žinai leidinius (laikraščius, žurnalus), susijusius su gamtos sauga?
a)
b)
27. Ar tavo tėvai dalyvauja visuomeninėje veikloje?
a) taip; b) ne.
28. Kokias žinai gamtos sauginės paskirties akcijas, renginius? Ir apibrauk tas akcijas, kuriose tu pats dalyvavai.
a)
b)
c)
d)
e)
29. Kaip pats prisidedi prie gamtos sauginių renginių savo mokykloje?
a) renku medžiagą pranešimams, atlieku įvairius darbus, diskutujuose dalyvauju;

b) esu tik žiūrovas; c) man tai neįdomu, visai nedalyvauju.
30. Kokių renginių mokykloje pageidautum šia tematika?

a)

b)

c)

31. Kuo naudingi šie renginiai tau?

a)

b)

c)

32. Kokiose gamtosauginės paskirties akcijose dalyvauja visa tavo šeima?

a) „Diena be automobilio“; b) „Išvalykime pasaulį“; c) „Žemės diena“

d) „Pasodinkime medelį“

e)

f)

Tavo amžius....

Lytis.....

Klasė.....

Mokykla.....

Dėkoju už atsakymus

1. Ką žinai apie gamtosaugą?
Gamtosauga - tai, kad gamtą turime mes saugoti, rūpintis ją.
.....
2. Ką tu manai apie nuolatinės grėsmės gamtosauginės problemas?
a) man, tai kelia nerimą;
b) tikiuosi, kad žmonija greitai pradės spręsti šias problemas;
c) man tai nerūpi.
3. Pateik svarbiausius 5 argumentus, kodėl žmonės turėtų tausoti gamtą?
a) Didelis upių, ežerų užterštumas ir naikinamas grožis;
b) naikinama natūrali gyvūnų aplinka;
c) užterštas oras ir vanduo – pavojus gyvybei;
d) žalos atitaisymas brangiai kainuoja;
e) naikinami miškai, o kai jų nebeliks, nebeliks ir oro.
4. Kaip tu manai nuo ko priklauso gamtos išsaugojimas?
a) nuo tavęs; b) nuo kitų žmonių; c) nuo vyriausybės politikos;
d) nuo visų žmonių nepriklausomai nei nuo amžiaus, nei nuo profesijos, nei nuo visuomeninės padėties.
5. Kaip tu įvertintum Lietuvos visuomenės požiūrį į gamtą ir jos išsaugojimą?
a) iš gamtos galime ir privalome imti tai, kas naudinga ir kuo daugiau;
b) iš gamtos galime pasisemti fizinių jėgų ir dvasinės stiprybės;
6. Kaip supranti posakį „Gamtą – mūsų namai“?
Žemė – gamta. Žemėje mes gyvename, tad neturime jos teršti.
.....
7. Kaip manai, kam naudingas Kauno zoologijos sodas?
a) naudingas žmonėms; b) naudingas gyvūnams;
c) naudingas žmonėms ir gyvūnams.
8. Kodėl taip manai? Pateik 2 argumentus.
a) Manau, kad jie nereikalingi, nes gyvūnai nėra laisvi.
b) Žmonės mato iškreiptą vaizdą, tad jie niemiškai nereikalingi.
9. Ar žiūri laidas apie gamtą ir jos išsaugojimą?
a) taip; b) ne
10. Išvardink tas laidas:
a) kanalas National Geographic
b) kanalas BBC Select
c) „Nepriylgstamieji“
11. Kaip dažniausiai praleidi su tėvais laisvalaikį?
a) žiūrite TV b) būnate gamtoje, sode, keliaujate; c) būnate namuose.
12. Ar sode (sodyboje) padedi tėvams:
a) grėbi lapus; b) daržą ravi; c) aplinką prižiūri; d) nieko nepadedi.
13. Gamtoje šiukšles dažniausiai išmeti:
a) į šiukšlių dėžę arba laužavietę; b) kur papuola metu; c) įvairiai.
14. Jeigu gamtoje nėra šiukšliadėžių šiukšles išmeti:
a) surenki į maišelį ir vėliau išmeti į šiukšlių dėžę;

- b) dedi į laužavietę, o paskui sudegini; c) meti kur papuola.
15. Ar rūšiuojate su šeima buitines atliekas?
a) taip; b) ne.
16. Kaip manai, kam tai naudinga ir reikalinga? Pateik keletą argumentų.
a) Gamta mažiau teršiama;
b) lengviau perdirbti atliekas.
17. Kaip manai kas tave turėtų paskatinti saugoti gamtą?
a) tėvai; b) mokytojai; c) pats; d) draugai ir pažįstami; c) visi.
18. Kaip manai ar nuo tavęs priklauso gamtos saugojimas?
a) taip; b) ne.
19. Kodėl taip manai? Pateik svarbiausius 3 argumentus.
a) kas išsaugos gamtą jei ne aš pati ir kiti žmonės;
b) gamta galime pasirūpinti tik mes;
c) iš mažų darbelių, susideda dideli darbai.
20. Kokioje užklasinėje veikloje, susijusioje su gamtos pažinimu, tausojimu dalyvauji?
a) gamtininkų būrelyje.
b)
21. Kaip manai, ar veiksmingos gamtosauginės akcijos?
a) taip; b) ne.
22. Kodėl taip manai? Pateik 3 argumentus.
a) atkreipia visuomenės dėmesį;
b) žmonės pradeda gamta rūpintis.
c)
23. Ar turi draugų, kurie dalyvautų gamtosauginėje veikloje?
a) taip; b) ne.
24. Kokias žinai su gamtos saugojimu susijusias organizacijas?
a) Jaunųjų gamtininkų centras
b) Žalieji
25. Ką žinai apie Lietuvos žaliųjų veiklą?
Rūpinasi gamta, saugo miškus ir gyvūnus, rengia įvairias akcijas.
.....
26. Kokius žinai leidinius (laikraščius, žurnalus), susijusius su gamtosauga?
a) „Mūsų gamta“,
b) „Didysis šuo“
27. Ar tavo tėvai dalyvauja visuomeninėje veikloje?
a) taip; b) ne.
28. Kokias žinai gamtosauginės paskirties akcijas, renginius? Ir apibrauk tas akcijas, kuriose tu pats dalyvavai.
a) Įvairios talkos;
b) „Pasodinkime medelį“
c) „Diena be automobilio“
d) „Žemės diena“
e) „Išvalykime pasaulį“
29. Kaip pats prisidedi prie gamtosauginių renginių savo mokykloje?
a) renku medžiagą pranešimams, atlieku įvairius darbus, diskusijose dalyvauju;

- b) esu tik žiūrovas; c) man tai neįdomu, visai nedalyvauju.
30. Kokių renginių mokykloje pageidautum šia tematika?
- a) Kad būtų kalbama apie atliek rūšiavimą;
 - b) daugiau temų apie nykstančius gyvūnus;
 - c)
31. Kuo naudingi šie renginiai tau?
- a) Pagilina mano žinias apie gamtą;
 - b) susimąsto žmonės apie gamtosauką;
 - c) atsiranda noras padėti gamtai.
32. Kokiose gamtosauginės paskirties akcijose dalyvauja visa tavo šeima?
- a) „Diena be automobilio“; b) „Išvalykime pasaulį“; c) „Žemės diena“
 - d) „Pasodinkime medelį“
 - e)
 - f)

Tavo amžius 12 m. Lytis Mergaitė. Klasė 6 Mokykla: Vilniaus Žemynos pagrindinė m-kla

Dėkoju už atsakymus